

VAPAAEHTOISTYÖ SYLVIA-KODISSA

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Hyvinvoinnin ja liiketalouden
osaamisala
Kuntoutuksen koulutusohjelma
Opinnäytetyö, YAMK
Kevät 2016
Kersti Tuovinen

Lahden ammattikorkeakoulu
Kuntoutuksen ylempi ammattikorkeakoulututkinto

TUOVINEN, KERSTI:

Vapaaehtoistyö Sylvia-kodissa

Sosiaali- ja terveysalan kuntoutuksen koulutusohjelman opinnäytetyö, 65 sivua, 7 liitesivua

Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö toteutettiin kehittämishankkeena, jonka toimeksiantajana oli Sylvia-koti yhdistys ry. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli lisätä Sylvia-kodin lasten ja nuorten osallisuutta ja sen mukana parantaa elämisen laatua vapaaehtoistoiminnan avulla. Kehittämishankkeen tavoitteina oli käynnistää Sylvia-kodin toimintaan liittyvä vapaaehtoistoiminta sekä luoda vapaaehtoistyön toimintaperiaatteet ja suositukset Sylvia-kodissa.

Kehittämishankkeen lähestymistapana oli toimintatutkimus. Vapaaehtoistyön aloittaminen tapahtui kaksivaiheisessa prosessissa. Kukin vaihe sisälsi rekrytinnin, perehdyttämisen, vapaaehtoistyön suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin. Tietoa vapaaehtoistyön toteutumisesta kerättiin prosessianalyysin avulla. Sitä täydensivät kyselylomakkeen vastaukset, haastattelut, havainnointipäiväkirjan muistinpanot ja arviointikeskustelut. Prosessissa kaikkein vaikeimmaksi osoittautui rekrytointi, kiinnostuneiden vapaaehtoisten tavoittaminen.

Kehittämishankkeeseen osallistui yhdeksän vapaaehtoista. Lähes kaikilla heistä oli aikaisempia yhteyksiä Sylvia-kotiin ja/tai sen asiakkaisiin. Vapaaehtoisiksi ryhtyivät ihmiset, joilla oli aikaisempaa kokemusta kehitysvammaisuudesta. Monipuolinen vapaaehtoistoiminta tapahtui sekä yksilö- että ryhmämuotoisena. Eniten oli kumppanitoimintaa. Sylvia-kodin nuoret aikuiset olivat tyytyväisiä toteutuneeseen vapaaehtoistoimintaan. Se auttoi edistämään heidän osallisuuttaan yhteiskuntaan ja rikastutti heidän elämänsä.

Kehittämishankkeessa kehitettiin vapaaehtoistyöhön hakemiskaavake, kyselykaavake, perehdyttämislista ja vapaaehtoistyön prosessimalli sekä jatkosuositukset tulevaisuuden varalle.

Asiasanat: vapaaehtoistyö, kehitysvamma, osallisuus

Lahti University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Rehabilitation

TUOVINEN, KERSTI: Volunteering in Sylvia-koti

65 pages, 7 pages of appendices

Spring 2016

ABSTRACT

This thesis was carried out as a developmental project in Sylvia-koti yhdistys ry. The purpose of the project was to increase the participation of the children and young people in Sylvia-koti through volunteering and thus enhance the quality of life of the participants. The aim of the project was to launch voluntary work in connection with Sylvia-koti and to produce the principles and recommendations of voluntary work there.

The approach of the project was action research. The voluntary work was launched through a two-phase project. Each phase included recruitment, introduction, planning of volunteering, realization and assessment. The data about the realization of volunteering was collected through a process analysis, which was complemented through questionnaires, interviews, observational diaries and assessment conversations. The most difficult challenge in the process appeared to be the recruitment, reaching of volunteers who would be interested to participate.

There were nine volunteer participants in the project. Nearly all of them had previous involvement with Sylvia-koti and/or its clients. The volunteers were persons, who had had previous experiences with developmental disabilities. Multifaceted volunteering was realized both individually and in groups. Most of it was a partnership activity. The young adults in Sylvia-koti were satisfied with the realized volunteering. It helped them to enhance their participation in the society and enriched their lives.

In the developmental project there were a volunteering application form, a questionnaire, an introduction directory and a flowchart for volunteering as well as recommendations for the future.

Keywords: volunteering, developmental disability, participation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Kohdeorganisaation kuvaus	2
2.2	Sylvia-kodin asiakkaat	5
2.3	Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite	5
3	KEHITYSVAMMAISENA YHTEISKUNNASSA	7
3.1	Lähestymistapoja kehitysvammaisuuteen	7
3.2	Kuntoutus- ja tukimallin välimaastossa	9
3.3	Osaksi yhteiskuntaa	12
4	VAPAAEHTOISTYÖ	15
4.1	Vapaaehtoistyön määrittelyä	15
4.2	Vapaaehtoistyön ilmeneminen nyky-yhteiskunnassa	17
4.3	Vapaaehtoistyö erityislasten ja -nuorten parissa	20
5	KEHITTÄMISHANKE TOIMINTATUTKIMUKSENA	22
5.1	Lähestymistapana toimintatutkimus	22
5.2	Kehittämishankkeen eteneminen	24
5.3	Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä	26
5.4	Kyselylomakkeella tietoa vapaaehtoisista	28
5.5	Havainnointi tiedonkeruumenetelmänä	29
6	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	31
6.1	Toiveet vapaaehtoistyölle	31
6.2	Haastava alku	31
6.3	Uusi yritys	33
6.4	Tutkimusaineisto ja sen analysointi	35
7	KEHITTÄMISHANKKEEN TULOS	37
7.1	Toiveet vapaaehtoistyölle	37
7.2	Vapaaehtoistyöntekijä Sylvia-kodissa	40
7.3	Kumppanitoiminnalla iloa elämään	42
7.4	Yhdessä ryhmässä	44
7.5	Vapaaehtoistyön prosessimalli	46
8	POHDINTA	48

8.1	Vapaaehtoistyön prosessiarviointi	48
8.2	Kehittämishankkeen tulosten arviointi ja hyödynnettävyys	52
8.3	Kehittämishankkeen eettisyys ja luotettavuus	60
8.4	Jatkokehittämisideat	63
LÄHTEET		66
LIITTEET		75

1 JOHDANTO

Vapaaehtoistyöllä on tärkeä rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Yli kolmannes väestöstä osallistuu vapaaehtoistyöhön, etupäässä organisoidussa toiminnassa. (Hanifi 2013, 36.) Vapaaehtoistyöllä on vaikutus sekä yksilöiden että koko yhteiskunnan hyvinvoinnille. Siitä on hyötyä kansantaloudelle (Laasanen 2011, 19), mutta huomattavasti suurempi on sen yhteiskunnallinen merkitys. Vapaaehtoistyö vaikuttaa yhteiskunnan toimivuuteen edistämällä ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita ja verkottumista sekä kehittämällä luottamusta ja välittämistä. (Grönlund 2012a, 11.)

Hyvinvointivaltion ja vapaaehtoistyön taustalla on yhteinen vastuu tukea tarvitsevista (Grönlund 2012b, 17). Sosiaali- ja terveysministeriön laatimassa tulevaisuuskatsauksessa vuodelle 2020 yhdessä kolmesta strategisesta linjauksesta nähdään, että kaikille pitäisi turvata mahdollisuus hyvinvointiin. Uudistuksen päälinjauksissa todetaan, että hyvä yhteiskunta edistää ihmisten osallisuutta ja korostaa kaikkien panosta. Tämä koskee myös ihmisiä, joilla itsellään ei ole kykyä aktiiviseen toimintaan omien elin- ehtojen parantamiseksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010a, 6, 14.)

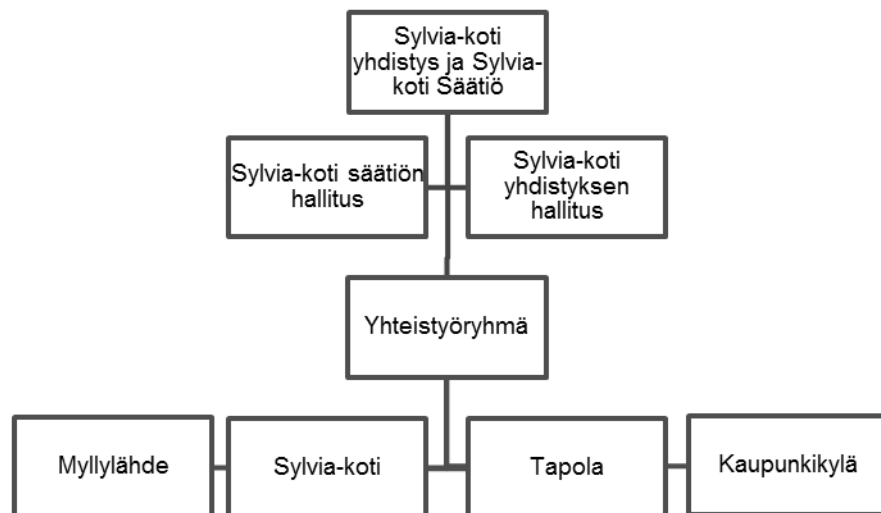
Oikeus osallisuuteen on myös yksi keskeisistä vammaispolitiikan periaatteista. Euroopan neuvoston vammaispoliittisessa toimintaohjelmassa 2006–2015 määritellään peruseriaatteen, strategiset päämäärät ja toimenpiteet, jolla saadaan aikaan vammaisten ihmisten osallistuminen yhteiskunnassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006.) Osallistuminen on Euroopan komission vuonna 2010 julkaiseman Euroopan vammaisstrategian 2010–2020 eräs pääkohta (Euroopan komissio 2010, 2). Samoin Suomen vammaispoliittisessa selonteossa kiinnitetään paljon huomiota vammaisten henkilöiden oikeuteen osallisuuteen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010b).

Tässä kehittämishankkeessa on tarkoitus edistää Sylvia-kodin nuorten osallisuutta vapaaehtoistyön avulla.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

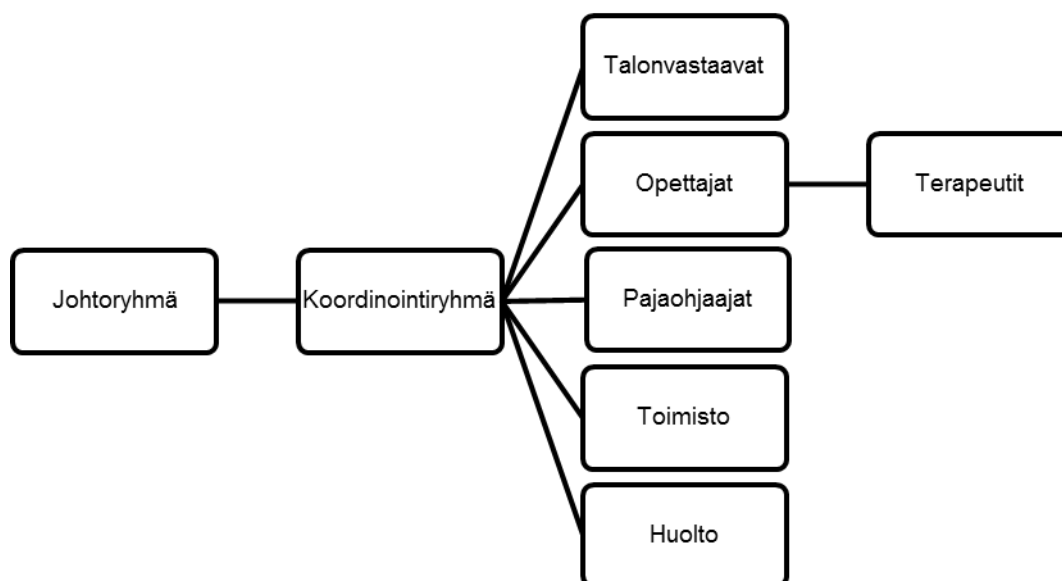
2.1 Kohdeorganisaation kuvaus

Sylvia-koti yhdistykseen kuuluu neljä toimipaikkaa: Sylvia-koti, Tapola, Myllylähde ja Kaupunkikylä (kuvio 1). Yhdistyksen toiminnasta vastaa Sylvia-koti yhdistyksen hallitus, joka kokoontuu 3–5 kertaa vuodessa. Sylvia-koti säätiö omistaa yhdistyksen käytössä olevat maa-alueet, rakennukset ja koneet. Sylvia-koti yhdistyksen toimintaa koordinoi yhteistyöryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti joka toinen viikko. (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 1.)

KUVIO 1. Sylvia-koti yhdistys ja Sylvia-koti Säätiö (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 1)

Sylvia-koti (kuvio 2) on Lahdessa sijaitseva erityistä huolenpitoa tarvitsevien lasten ja nuorten koulu- ja asuinyhteisö. Toiminnan ja sen kehittämisen kulmakivet ovat kodinomainen kasvuympäristö, antroposofinen hoitopedagogiikka ja steinerpedagoginen erityiskoulu. Toiminnan taustalla on ajatus, että erityislapsen lapset voivat aikuisiksi vartuttuaan osallistua yhteiskunnalliseen elämään oman ihmisarvon tunnistavina kansalaisina. (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 1, 4.)

KUVIO 2. Sylvia-koti (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 2)

Sylvia-kodissa toimivat steinerpedagoginen ryhmäperhepäiväkoti, esiaste ja erityiskoulu, kolmivuotinen nuorisoaste sekä erilaiset työpajat (Sylvia-kodin omavalvontasuunnitelma 2015, 1). Osa lapsista ja nuorista asuu Sylvia-kodin viidessä asuintalossa, osa taas tulee Lahdesta tai lähikunnista päiväkotiin, kouluun tai työ/päivätoimintaan. Syksyllä 2014 Sylvia-kodissa asui 33 lasta ja nuorta. (Sylvia-kodin toimintakertomus 2014, 2.)

Sylvia-koti on kansainvälisen Camphill-liikkeen jäsen. Camphill-yhteisöt tarjoavat erityislapsille, -nuorille ja -aikuisille mahdollisuuden elää, opiskella ja työskennellä yhdessä tasavertaisina (Camphill 2014). Yhteisöelämän periaatteena on, että hoidettavat sekä hoitajat ja ohjaajat perheineen asuvat yhdessä ja jakavat arjen. Jokaiselle yhteisön jäsenelle turvataan oikeus hyvään, ihmisen yksilöllisyyttä kunnioittavaan vuorovaikutukseen. (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 3.)

Asuintalot tarjoavat kodinomaisen kasvuympäristön erityistä huolenpitoa tarvitseville lapsille ja nuorille. Elinympäristö on järjestetty siten, että kuntoutus tapahtuisi arjessa mahdollisimman luontevalla tavalla oikeassa toimintaympäristössä. Yhteisöllisyydellä, yhdessä asumisella ja tekemisellä sekä rytmeillä on tärkeä osuus Sylvia-kodin toiminnassa. (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 4.)

Asuintaloissa asuvat talonvastaavat perheineen ja osa henkilökunnasta. Talonvastaavat kantavat vastuun lasten ja nuorten arjen sujumisesta, hyvinvoinnista, vanhempaintyöstä ja asuintalonsa kulttuurielämästä. Talonvastaavat suunnittelevat yhdessä taloissa työskentelevien työntekijöiden kanssa lasten ja nuorten hoidon ja kasvatuksen. He osallistuvat sekä moniammatilliseen tiimityöhön että talonvastaavien kollegion toimintaan, joka tapahtuu säännöllisesti viikoittain. (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 9.)

Sylvia-kodin steinerpedagogisessa erityiskoulussa opiskeli syksyllä 2014 Sylvia-kodissa asuvien lasten lisäksi 34 päiväoppilasta. Päiväoppilailla on koulupäivinä mahdollisuus aamu- ja iltapäivähoitoon. Koululomilla, kun vanhemmat ovat töissä, he voivat Sylvia-kodin päivätoiminnassa viettää aikaa tutussa ympäristössä kavereiden kesken. Sen lisäksi päiväoppilaille järjestetään tarvittaessa tilapäishoitoa yhdessä Sylvia-kodissa asuvien lasten ja nuorten kanssa. (Sylvia-kodin toimintakertomus 2014, 2.) Erityislapsen hoitaminen vaatii vanhemmilta ja sisaruksilta aikaa ja huomiota. Tilapäishoito auttaa perhettä jaksamaan ja antaa hengähdystauon.

Peruskoulun jälkeen Sylvia-kodin steinerpedagoginen erityiskoulu tarjoaa oppilaille mahdollisuuden jatkaa opintojaan kolmivuotisella nuorisoasteella. Opetus toteutetaan jakso-opetuksena. Aamupäivisin oppilailla on teoria- tai työpajajakso ja iltapäivisin taide- ja liikuntatunnit. Teoriajaksot ovat sekä yleissivistävää että luku- kirjoitus- ja laskutaitoja ylläpitävää ja kehittävä opetusta. Opiskelu on käytännönläheistä, oppilaita aktivoivaa ja itsenäiseen opiskeluun suuntaavaa. Opetus seuraa erityisesti taide- ja käsi-työopetuksessa steinerkoulun opetussuunnitelmaa. Sylvia-kodissa toimii kuusi opetustyöpajaa: kutomo/käsityöpaja, elintarvikepaja, puutarha/puupaja, taidepaja, talli- ja pesulapaja. (Sylvia-kodin toimintakertomus 2014, 4.)

Opetuspajoissa järjestetään myös työtoimintaa sekä Sylvia-kodissa asuville että Lahden kaupungista tuleville aikuisille. Lisäksi toimii aikuisille tarkoitettu huonekalupaja. Sylvia-kodin periaatteena on järjestää mahdollisimman monessa työpisteessä työtoimintaa työssään tukea ja apua tarvitse-

ville aikuisille. Työtoimintalaisia on viime vuosina jatkuvasti osallistunut siivoustiimin, varaston ja keittiön toimintaan. (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 11.)

2.2 Sylvia-kodin asiakkaat

Sylvia-kodin asiakaskunnan muodostavat erityislapset, -nuoret ja -aikuiset (Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014, 1). Asiakaskunta on hyvin heterogeeninen ja sen määrittely on haasteellista. Erityislapsen yhdeksi määritelmäksi on esitetty, että hän tarvitsee enemmän hoitoa ja tukea kuin ikätoverinsa. Erityisen tuen selvittämisestä ja järjestämisestä puhutaan esimerkiksi uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 10 §) sekä valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011, 13 §). Varhaiskasvatuslaissa (36/1973, 7 a §) kerrotaan tuesta, perusopetuslaissa (628/1998, 17 §) ja lastensuojelulaissa (417/2007, 3 a §) erityisestä tuesta ja sen järjestämisestä.

Voimassa olevassa kehitysvammalaissa (519/1977, 1 §) käsitellään erityishuollon antamisesta henkilölle, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi. Erityishuollon tarkoituksena on muun muassa edistää henkilön suoriutumista päivittäisistä toiminnoista ja sopeutumista yhteiskuntaan. Tässä työssä erityislapseksi ja -nuoreksi määritellään sekä kehitysvammaiset että muut lapset ja nuoret, jotka (vaikka väliaikaisesti) tarvitsevat enemmän tukea kuin saman ikäiset opiskellakseen koulussa ja toimiakseen arjessa. Sylvia-kodissa suurimmalla osalla lapsista ja nuorista on kehitysvamma.

2.3 Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite

Ajatus uudenlaisen vapaaehtoistyön aloittamisesta lähti Sylvia-kodin hallitukselta. Sylvia-kodin hallintopäällikkö antoi kehittämishankkeen aiheen tutkijalle/kehittäjälle, joka toimii kyseisessä organisaatiossa sosiaalisihteen-

rinä. Tehtäväksi tuli vapaaehtoistyön kartoittaminen ja aloittaminen Sylvia-kodissa syksyllä 2013.

Sylvia-kodissa oli ollut vuosia sitten vapaaehtoistoiminnassa suomalaisia, lähinnä lasten omaisia. Viime vuosina vapaaehtoisia saapui ainoastaan Saksasta ja haluttiin tuoda mahdollisuus paikalliseen vapaaehtoistoimintaan Sylvia-kodissa. Toiminnan tarkoituksena oli löytää henkilöitä Päijät-Hämeen alueelta. Sylvia-kodin hallitus ja johtoryhmä hyväksyivät kehittämishankkeen aiheen kokouksissaan.

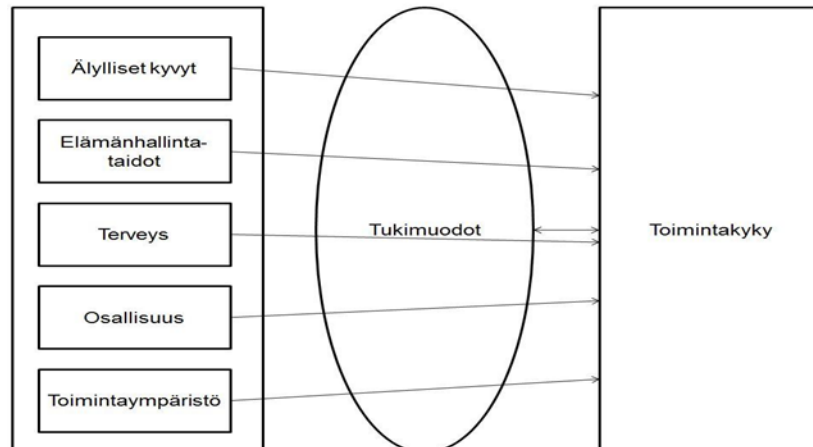
Kehittämishankkeen tarkoituksena on lisätä Sylvia-kodin lasten ja nuorten osallisuutta ja sen mukana parantaa elämisen laatua vapaaehtoistoiminnan avulla. Erityisihmisen elämässä on paljon asioita, joiden hoitaminen vaatii tukea ja läsnäoloa. Vapaaehtoistyöntekijä voi olla kaveri, mennä nuoren kanssa elokuviin, teatteriin, konserttiin tai urheilutapahtumaan. Vapaaehtoiset voivat myös rakentaa, luoda tai valmistaa elämisen laatua kohoittavia asioita, esineitä tai hyödykkeitä. Mahdollisuuksia on lukematon määrä. Vapaaehtoisiksi tarvittaisiin ihmisiä, jotka olisivat kiinnostuneita avartamaan nuorten tuttavapiiriä ja samalla kehittämään heidän sosiaalisia taitojaan ja siten laajentamaan heidän osallisuuttaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

Kehittämishankkeen tavoitteina on käynnistää Sylvia-kodin toimintaan liittyvä vapaaehtoistoiminta sekä luoda vapaaehtoistyön toimintaperiaatteet ja suositukset Sylvia-kodissa.

3 KEHITYSVAMMAISENA YHTEISKUNNASSA

3.1 Lähestymistapoja kehitysvammaisuuteen

Kehitysvammaisuutta voi tarkastella lääketieteen (diagnoosin), toimintakyvyn ja sosiaalisesta näkökulmasta. Suomessa kehitysvammaisuuden diagnosointi perustuu Maailman terveysjärjestön (World Health Organization) WHO:n ICD-10-luokitukseen. Siinä älyllinen kehitysvammaisuus määritellään tilaksi, jossa mielen kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Tämä ilmenee erityisesti kognitiivisten, kielellisten, motoristen ja sosiaalisten kykyjen alueella. Älyllinen kehitysvammaisuus jaetaan lievään (älykkyyss- tai kehitysosamäärä 50–69), keskivaikeaan (35–49), vaikeaan (20–34) ja syvään (alle 20). (Heiskala 2006, 1890.) Älylliseen kehitysvammaisuuteen saattaa liittyä tai olla liittymättä mitä tahansa muita henkisiä tai ruumiillisia häiriöitä (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 21).

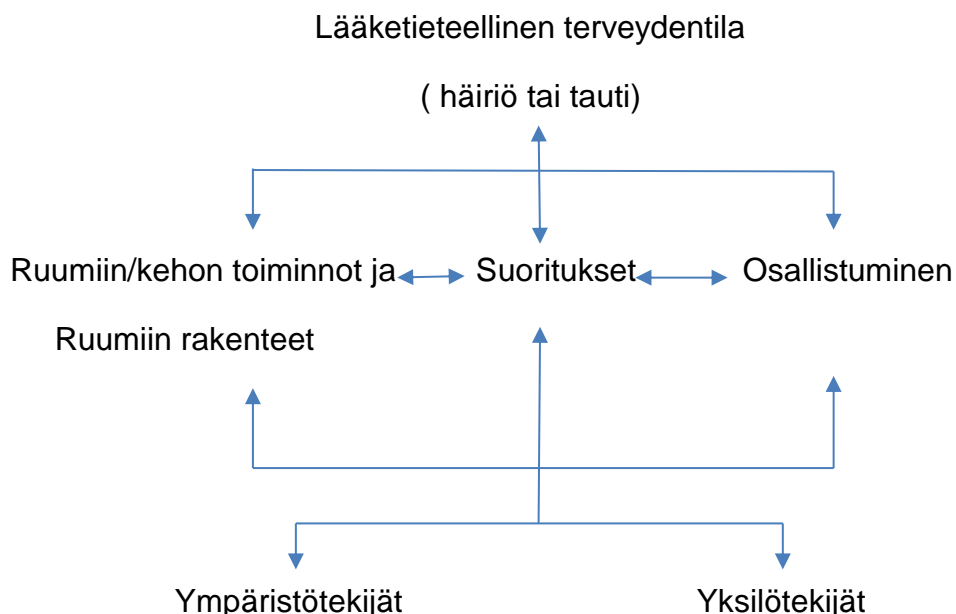
KUVIO 3. Kehitysvammaisuuden teoreettinen malli (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities 20010, 14)

Maailman vanhimman kehitysvamma-alan järjestön, vuonna 1876 perustetun AAIDD:n (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities), kehitysvammaisuuden teoreettisessa mallissa (kuvio 3) rat-

kaisevia tekijöitä ovat henkilön edellytykset tai kyvyt, ympäristö ja toimintakyky (Kaski ym. 2012, 16). Toimintakyky nähdään moniulotteisena ilmiönä, joka koostuu monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Osa niistä on henkilön yksilöllisiä ominaisuuksia, osa ilmenee suhteessa toimintaympäristöön ja osa määräytyy yksilön ulkopuolelta. (Seppälä & Sundin 2011, 3.)

AAIDD:n mukaan kehitysvammaisuus on vammaisuutta, jota luonnehtivat huomattavat rajoitukset sekä älyllisissä toiminnoissa että adaptiivisessa käyttäytymisessä ja joka ilmenee ennen 18 vuoden ikää. Älykkyys on tässä mallissa laajempi käsite kuin pelkkä älykkyysosamäärä, käsittäen esimerkiksi ongelmanratkaisu-, suunnittelu- ja järkeilytaidot sekä kokemuksen kautta oppimisen taidot. Se ilmenee henkilön kyvyssä toimia ja selviytyä omassa ympäristössään. Adaptiiviseen käyttäytymiseen eli elämänhallinnan taitoihin kuuluvat käsitteelliset, sosiaaliset ja käytännön taidot, joita opetellaan ja toteutetaan ihmisten jokapäiväisessä elämässä. Edellä mainittujen lisäksi täytyy huomioida henkilön psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointi; osallisuus, vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot sekä toimintaympäristö. (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities 2010, 13–18.) Toimintakyky kuvaa suhdetta, jossa yksilön kyvyt, tarpeet ja pyrkimykset kohtaavat toimintatilanteen fyysiset ja sosiaaliset olosuhteet, odotukset ja vaatimukset (Seppälä & Sundin 2011, 3).

WHO kehitti vuonna 2001 terveydentilaa kuvaavan ICD-10-luokituksen rinnalle toimintakykyä ja toimintarajoitteita kuvaavan ICF-luokituksen (International Classification of Functioning, Disability and Health). Luokitus yrittää tarjota kuvan terveyden eri puolista, käsittäen niin biologisen ja yksilöpsykologisen kuin yhteiskunnallisen näkökulman, yhdistäen lääketieteellisen ja yhteiskunnallisen lähestymistavan. Siinä toimintakyky (functioning) määritellään yläkäsitteeksi, jolla tarkoitetaan kaikkia kehon toimintoja, yksilötason toimintaa ja osallisena oloa omassa elämäntilanteessa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013, 3–4, 20; Kaski ym. 2012, 15.)

KUVIO 4. ICF-luokituksen osa-alueiden vuorovaikutussuhteet (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013, 18)

ICF-luokituksen avulla toimintakyky ja toimintarajoitteet voidaan kuvata vuorovaikutuksellisin prosesseina (kuvio 4). Yksilön toimintakyky määräytyy yksilön lääketieteellisen terveydentilan sekä ympäristö- ja yksilötekijöiden vuorovaikutuksen tuloksena. Näiden tekijöiden välinen vuorovaikutus on dynaamista. Yhteen tekijään kohdistetut interventiot vaikuttavat myös toisiin tekijöihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013, 18–20.)

Sosiaalisen näkökulman mukaan ihmisten mahdollisuuksia toimia tasavertaisina kansalaisina rajoittavat vamman sijaan riippuvuus toisista ihmisistä sekä ennakkoluulot ja syrjintä. Englannissa kehitetty vammaisuuden sosiaalinen malli on rakentunut pitkälti fyysisesti vammaisten ihmisten ehdoilla ja kehitysvammaisten ihmisten kokemuksia on huomioitu vain vähän. Olennaista on, että jostain ihmisen ominaisuudesta tulee vammaisuutta yhteiskunnan asenteiden ja esteiden vuoksi. (Vehmas 2005, 120–121; Vehmas 2006, 211.)

3.2 Kuntoutus- ja tukimallin välimaastossa

Yhteiskunnassa ja palvelujärjestelmässä vallitsevat erilaiset näkemykset vammaisuudesta ja kehitysvammaisuudesta ohjaavat suhtautumista kehi-

tysvammaisiin ja työtä heidän parissaan. Lähestymistavat määrittelevät, millä tavoin vastataan kehitys- ja muiden vammaisten ihmisten tarpeisiin ja turvataan heidän hyvinvointinsa. Saloviita on kuvaillut vammaishuollon kehitystä 1900-luvun alusta lähtien kolmen perusfilosofian peräkkäisenä paradigmana eli perusmallina. Hän puhuu laitoshoidon, kuntoutus- ja tukimallista. (Saloviita 2006a, 123.) Mallit seuraavat ajallisesti toisiaan, mutta ovat olemassa myös päällekkäisinä rakenteina. Tällä hetkellä lähestymisessä kehitysvammaisiin näkyvät sekä kuntoutusmalli että tukimalli. (Rau-netvuo 2015.)

Kuntoutusmallin lähtökohdat ovat YK:n sosiaalisen neuvoston vuonna 1952 laatimissa ohjelmissa. Kyseisen mallin mukaan vammaisille ihmisille tulisi järjestää monitasoiset kuntoutuspalvelut ja ammatillisten toimien tuloksena palauttaa heidät normaaliin yhteisöön. (Saloviita 2006b, 334–335.) Kuntoutus voidaan määritellä ihmisen tai ihmisen ja ympäristön muutosprosessiksi. Se on suunnitelmallista ja monialaista, usein pitkäjänteistä toimintaa, jonka tavoitteena on auttaa kuntoutujaa hallitsemaan elämäntilanteensa. Kuntoutus tähtää elämänlaadun parantamiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 3, 7.) Kapeasti katsottuna kuntoutus sisältää vain terapeutin toiminnan, laajimmillaan sillä voidaan tarkoittaa lähes kaikkia kehitysvammaisen elämään liittyvää toimintaa (Valkonen 2015).

Koivikko ja Autti-Rämö (2006, 1908–1911) huomauttavat, että kehitysvammaisten kuntoutuksen pitäisi olla arkeen sujuvasti liittyvä, yksilön mahdollisuudet ja rajoitukset huomioiva kokonaisuus. Toiminnan perusta on sekä asiakkaan motivointi muutokseen ja toimintaan että aktiivinen ja toistuva harjoittelu arkitilanteissa, jotta opittavissa olevat taidot siirtyisivät omaan ympäristöön. Kuntoutuksen tulisi auttaa asiakasta löytämään sellaiset voimavarat, joiden käyttöönotto ilman ulkopuolista apua on vaikeaa, ja siten tukea häntä toteuttamaan omat mahdollisuutensa. Kehitysvammaisen kuntoutusta suunniteltaessa on tärkeää tunnistaa ne alueet, jotka aiheuttavat ongelmia ja joissa edistyminen tuo asianomaiselle itselle eniten hyötyä.

Heiskala (2006, 1892) toteaa, että käytännössä kuntoutusmotivaatio löytynee parhaiten sellaisessa luonnollisessa ympäristössä, jossa ymmärretään kehitysvammaisen erityislaatu. Keskeistä on henkilön kehitysvamman hyväksyminen ja hänen ominaisuuksiensa, mukaan lukien oppimistavan, kunnioittaminen. Kehitysvammaisten toimiminen tasavertaisina kansalaisina edellyttää yhteiskunnalta poikkeavuuden parempaa hyväksyntää sekä kuntoutuksen toteuttamista osana arkea ilman poikkeavuuden korostamista (Koivikko & Autti-Rämö 2006, 1907).

Viime vuosina vahvistuneet sosiaalisen mallin mukaan toimintarajoitteet ovat asenne tai ideologisia kysymyksiä, jotka vaativat uudistuakseen yhteiskunnallista muutosta (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2013, 20). Saloviita (2006a, 127–128) nimittää eurooppalaisessa vammaisliikkeessä sosiaalisena mallina tunnettua lähestymistapaa tukimalliksi. Hän on lainannut käsitteen yhdysvaltalaisilta vaikeavammaisuuden tutkijoilta. Tukimallissa tuen käsite korvaa palvelujen käsitteen. Tuen avulla vammaisen henkilö voi kuulua lähiyhteisöönsä ilman, että häntä ensin kuntoutettaisiin.

Sosiaalisen mallin perusidea on, että kehitysvammaisen henkilö nähdään ennen kaikkea tasavertaisena kansalaisena. Mallin mukaan kaikkien vammaisten henkilöiden tulisi kuulua normaaliin yhteiskuntaan. Mallin perusidea nimettiin englanniksi ”inclusion”, joka tarkoittaa suomeksi kuulumista tai mukaan ottamista (Saloviita 2006a, 129), liittymistä ja kuulumista yhteisöihin (Saarinen 2012, 11).

Inklusion periaate ilmaistiin YK:n vammaisten vuoden 1983 tunnustuksessa: Full participation and equality (täysi osallistuminen ja tasa-arvo). Inklusiivisen näkemyksen mukaan yhteiskunnan tulisi olla avoin kaikille vammaisille henkilöille vamman asteesta riippumatta. Henkilön tarvitsema apu pitäisi tuoda sinne, missä hän haluaisi olla. (Saloviita 2006a, 129; Saloviita 2012, 2.)

Inklusioprosessi ei toteudu itsestään vaan tarvitsee onnistuakseen aikaa ja tukea. Pelkästään erilaisten ihmisten saattaminen yhteen ei ole riittävää, koska inklusiiviset prosessit eivät käynnisty itsestään. Keskeisiä ovat tuki-

toimet, joiden avulla kiinnitytään yhteisöihin. (Saarinen 2012, 13–14.) Täytyy myös huomioida, että erityiskoulut ja laitokset voivat joissakin tapauksissa olla tarkoituksenmukainen ratkaisu (Vehmas 2006, 224).

Sosiaalisella inklusiolla on tärkeä rooli kehitysvammaisten nuorten aikuisten elämänlaadun edistämisessä (Hall 2009, 24). Suomessa on tavoitteena lakkauttaa laitoshoido vuoteen 2020 mennessä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 10). Kehitysvammaisten henkilöiden asumista ja toimintaa suunniteltaessa täytyy huomioida, että heidän sosiaaliset taitonsa ja sosiaalinen verkostonsa ovat rajoittuneet. Yksinäisyyttä, pitkästymistä ja näistä johtuvaa ahdistumista ja käytöshäiriöitä ei voi välttää ilman ulkopuolista apua. (Koivikko & Autti-Rämö 2006, 1911.) Täytyy järjestää riittävästi palveluita ja tukitoimia, jotta kehitysvammaiset ihmiset voisivat elää ja osallistua yhteisössä muiden kansalaisten kanssa tasavertaisesti (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 10). Viime aikoina on kiinnitetty erillistä huomiota vammaisiin ihmisiin ja heidän oikeuksiinsa. Osallisuuden tavoite sisältyy sekä kansainvälisiin että kansallisiin hyvinvointiohjelmiin. (Kivistö 2014, 17.)

3.3 Osaksi yhteiskuntaa

Suomessa osallisuuden käsite tuli suositukseksi 2000-luvulla ja siihen on yhdistetty erilaisia merkityksiä (Nivala & Ryyänen 2013, 9). Käsitteelle ei ole yksiselitteistä määrittelyä ja suomenkieliselle käsitteelle ei löydy selkeätä vastinetta tieteen valtakielillä (Kiilakoski, Gretscher & Nivala 2012, 14).

Osallisuuden käsitettä on lähestytty yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikassa muun muassa osallistumisena, inklusiona, kansalaisuutena, yhteisöllisyytenä, syrjäytymisen vastakohtana, vaikuttamisena ja valinnanvapautena (Kivistö 2014, 42).

Nivala ja Ryyänen (2013, 10) ymmärtävät osallisuuden laaja-alaisena käsitteenä, joka kuvaa ”ihmisen ja yhteisöjen sekä ihmisen ja yhteiskunnan välistä suhdetta”. Ihmisen hyvinvoinnille on tärkeitä, että hänellä on tunne johonkin kuulumisesta, kokemus siitä, että hän on osa laajempaa kokonaisuutta.

Osallisuudessa on kyse siitä, että yksilöille annetaan mahdollisuus toimia ja vaikuttaa sekä muuttaa yhteisöä, johon kuulutaan. Osallisuus voi toteutua yksilön suhteessa moniin eri yhteisöihin, eri laajuudessa ja eri tasoilla. (Kiilakoski, Gretschesel & Nivala 2012, 14–16.) Samoin täytyy huomioida, että on useita eri tapoja olla osallinen, osallistua tai toteuttaa omaa kansalaisuuttaan (Kiilakoski, Nivala, Ryyänen, Gretschesel, Matthies, Mäntylä, Gellin, Jokinen & Lundbom 2012, 249). Osallisuuden laatua arvioitaessa on tärkeää kysyä, miltä asianomaisilta itsestään tuntuu (Kiilakoski, Gretschesel & Nivala 2012, 16).

AAIDD:n mukaan kehitysvammaisten osallisuutta tarkastellessa pitäisi huomioida (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities 2010,17):

1. Heidän osallisuutensa aktiviteeteissa, tapahtumissa ja organisaatioissa.
2. Heidän vuorovaikutuksensa ystävien, perheen, ikätovereiden ja naapureiden kanssa.
3. Heidän sosiaaliset roolinsa kotona, koulussa, yhteisössä, töissä ja vapaa-aikana.

Sosiaalinen osallisuus ja inklusio ovat tietoisia vammaispoliittisia tavoitteita, jonka tarkoituksena on syrjinnän ehkäiseminen rakenteellisella ja arkielämän tasolla (Erikson 2008, 176). Osallisuuden vahvistaminen on Suomen vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) eräs tärkeistä periaatteista. Ohjelmassa on useita toimenpiteitä, joiden tavoitteena on yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistumisen varmistaminen asiakaslähtöisillä, oikea-aikaisilla ja riittävillä erityispalveluilla ja tukitoimilla. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2010b, 161.)

Jokapäiväisessä elämässä vammaisten henkilöiden sosiaalinen osallisuus näkyy itsemääräämisoikeutena ja omaehtoisena toimintana (Erikson 2008, 176), ihmisten pääsynä erillisiin suhteisiin (Järvikoski & Härkäpää 2011, 147). Yksi keskeinen sosiaaliseen osallisuuteen kuuluva seikka on mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Arjen mikrotasolla kyseessä on

osallistuminen perhe-elämään ja epävirallisiin sosiaalisiin verkostoihin naapurustossa. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 147, 151.)

Vammaisten henkilöiden elinoloissa suurimmat ongelmat liittyvät juuri heidän sosiaalisiin suhteisiinsa lähiympäristössä ja jokapäiväisessä elinympäristössä. Sosiaalinen ulossulkeminen näkyy selvästi sekä yhteiskuntaelämän että yhteisöelämän alueilla. Vammaisen henkilön mahdollisuudet täysvaltaiseen kansalaisuuteen ovat ongelmallisia. (Eriksson 2008, 177–178.) Jokapäiväiset sosiaaliset käytännöt poissulkevat kehitysvammaisia ihmisiä. Erityisesti se näkyy ystävyysuhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. (Welsby & Horsfall 2011, 805–806.)

Kehitysvammaisten ihmisten sosiaalinen verkosto rajoittuu useimmiten lähiomaisiin ja -toimijoihin. Heidän tuttava- ja ystäväpiirissään on vähän ihmisiä, jolla ei ole kehitysvammaa. (Asselt-Goverts, Embregts, Hendriks & Frielink 2014, 111.) Lähiympäristössä asuvat ihmiset voivat suhtautua kehitysvammaiseen ihmiseen varovaisen oudoksuen. Vammattomat ja kehitysvammaiset ihmiset viettävät suurimman osan elämästään omissa porukoissaan niin koulussa, harrastustoiminnassa, jatkokoulutuksessa kuin työelämässä. (Oulaisvirta 2011, 7.)

4 VAPAAEHTOISTYÖ

4.1 Vapaaehtoistyön määrittelyä

Vapaaehtoistyön määrittely ei ole yksinkertaista eikä ole olemassa yhtä objektiivista määritelmää (Grönlund 2012b, 19). Vapaaehtoistyö käsittää hyvin erilaista toimintaa (Musick & Wilson 2008, 11), jota on hahmoteltu eri typologioiden kautta (Marjovuori 2014, 14). Rochester, Paine, Howett ja Zimmeck (2010, 10–15) lähestyvät vapaaehtoistyökenttää kolmen eri paradigman avulla. Heidän mukaan vapaaehtoistyössä voi erottaa vallitsevan non-profit -paradigman, kansalaisyhteiskunta- ja hyödyllisen vapaa-ajan paradigman.

Länsimaissa merkittävä osa ammattilaisia, poliitikkoja ja tutkijoita lähestyy vapaaehtoistyötä vallitsevan paradigman mukaan (Rochester ym. 2010, 10). Esimerkiksi Musick ja Wilson (2008, 3) määrittelevät vapaaehtoistyön altruistiseksi palkattomaksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on auttaa. Pessi ja Oravasaari (2010, 10) toteavat, että monissa eurooppalaisissa dokumenteissa (esimerkiksi Manifesto for change 2008) päänäkökulma on palkattomassa palvelutyössä. Siinä vapaaehtoistoiminta nähdään altruistisena, laaja-alaisena ja monimuotoisena lisäresurssin tarjoajana. Vapaaehtoistoimijoiden roolit ovat yleensä tarkasti rajattuja ja järjestön etukäteen päättämiä. Ihmisiä rekrytoidaan ja koulutetaan tiettyihin tehtäviin.

Altruistisen vapaaehtoistyön tavoitteena on tuottaa sosiaalista hyvinvointia. Vapaaehtoistyö käsittää usein lapsille, vanhuksille, vammaisille, psyykkisesti tai fyysisesti sairaille, köyhille tai syrjäytyneille ihmisille tarjottua huolenpitoa ja tukea. (Rochester ym. 2010, 11.) Juuri tämän paradigman piirissä tapahtuu pitkälti vapaaehtoistyön kehittäminen, mutta se ei kuvaa riittävästi vapaaehtoistyön moninaisuutta. (Marjovuori 2014, 15.) Vapaaehtoistyö käsittää huomattavasti laajempaa toimintaa. Vallitseva paradigma ei huomioi sosiaalisen aktivismin muotoja vapaaehtoistoiminnassa. (Musick & Wilson 2008, 11–12, 17–23.)

Sosiaali- ja terveysalan vapaaehtoistyön ulkopuolella tapahtuu monipuolista toimintaa, jota luonnehtii kansalaisten omaehtoinen aktiivisuus (Marjo-vuo 2014, 16). Kansalaisyhteiskunta-paradigma korostaa vapaaehtoistoinnin osuutta aktiivisessa kansalaisyhteiskunnassa. Altruismin ohella ja sen sijaan motivoivina tekijöinä nähdään ihmisen kyky ja halu toimia yhdessä jaettujen tavoitteiden ja yhteisten asioiden eteen. (Pessi & Oravasaari 2010,11.) Vapaaehtoistyö kansalaisyhteiskunta-paradigman näkökulmasta käsittää ruohonjuuritason toiminnan yhteisten päämäärien eteen. Toisin kuin non-profit paradigmassa pääpaino ei ole huolehtimisessa ja auttamisessa vaan vasta-avussa, toimimisessa yhteisten päämäärien eteen. Toiminta-alueet ovat huomattavasti laajemmat, käsittäen auttamisen ja tuen lisäksi kaikenlaisen aktivismin. Vapaaehtoisorganisaatiot ovat erilaisia vapaaehtois pohjaisia ryhmittymiä, kuten itseapuryhmiä. Järjestöt eivät määrittele ennakoon vapaaehtoisten rooleja vaan ne kehittyvät tarpeiden mukaan. (Rochester ym. 2010, 12–13.)

Vapaaehtoistyötä voi lähestyä vakaavana tai vastuullisena tapana viettää vapaa-aikaa. Vapaaehtoistoinnin alueet ja muodot ovat tässä paradigmassa monipuolisia ja liittyvät tavallisesti urheiluun, taiteeseen ja kulttuuriin. Keskitytään erityisesti sisäisiin asioihin ja yleensäkin tiettyyn tarkkaan toimintamuotoon. Motiivina on useimmiten henkilökohtaisten taitojen kehittäminen. Vapaaehtoistojen voi olla valmentaja ja ohjaaja tai osallistuja. (Rochester ym. 2010, 13–14.)

Rochester ym. (2010, 15) toteavat, että perusmallit voivat sekoittua ja muodostaa hybridimallin, jossa löytyy piirteitä eri paradigmoista. Pessi ja Oravasaari käsittelevät laajassa tutkimuksessaan RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistointia Suomessa. Heidän mukaan tämän päivän suomalaisessa vapaaehtoistoinnassa kaikki kolme vapaaehtoistyön paradigmaa ovat läsnä. (Pessi & Oravasaari 2010, 165.)

Pessi ja Oravasaari määrittelevät vapaaehtoistyön kansalaisen toiminnaksi, joka on maksuton, kaikille avoin, omasta vapaasta tahdosta käsin suoritettu toiminta, jonka hyöty kohdentuu perhe- ja ystäväpiiriin ulkopuolelle. Määritelmä pyrkii huomioimaan kaikki kolme paradigmaa. Se sisältää pe-

rinteisen käsityksen toiminnan vapaaehtoisuudesta ja palkattomuudesta sekä Euroopan parlamentin mietinnössä vuonna 2008 vapaaehtoistyölle ilmaiset kriteerit. (Pessi & Oravasaari 2010, 9–11.) Kirjallisuudessa vastaavaa toimintaa kuvataan sanoilla vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta. Tässä työssä kyseisiä termejä käytetään synonyymeinä.

4.2 Vapaaehtoistyön ilmeneminen nyky-yhteiskunnassa

Vapaaehtoistyötä ei voi tarkastella irrallaan ympäröivästä yhteiskunnasta (Mykkänen- Hännisen 2007, 5). Se seuraa yhteiskunnallisia trendejä ja murroksia sekä saa niitä itse aikaan (Nylund & Yeung 2005, 13). Vapaaehtoistoiminnan kansainvälinen arvostus on ollut viime vuosikymmenillä jatkuvassa kasvussa. Vuoden 2001 YK:n kansainvälisen vapaaehtoistoiminnan teemavuoden tavoitteena oli tehdä vapaaehtoistoimintaa tunnetuksi, tunnistetuksi ja tunnustetuksi. Tavoitteena oli muuttaa vapaaehtoistyö entistä näkyvämmäksi ja selkiyttää vapaaehtoistoiminnalle asetettuja odotuksia. (Pessi & Oravasaari, 2010, 7.)

Euroopan unionissa julistettiin vuonna 2006 manifesti vapaaehtoistoiminnan puolesta (Manifesto for Volunteering in Europe). Vapaaehtoistyön merkitystä korostettiin Euroopan parlamentin vuoden 2008 mietinnössä ja kannustettiin jäsenvaltioita edistämään vapaaehtoistoimintaa. Vuonna 2011 Euroopan neuvosto nimesi Aktiivista kansalaisuutta edistävän vapaaehtoistyön Euroopan teemavuodeksi. Teemavuodella haluttiin osoittaa, että vapaaehtoistoiminta on yksi aktiivisen kansalaisuuden ja demokratian keskeisistä ulottuvuuksista. (Pessi & Oravasaari, 2010, 7–8.)

Marjovuo (2014, 11) esittää, että osittain vapaaehtoistyötä kohtaan nousut kiinnostus johtuu julkisen talouden tilanteesta. Euroopan talouskriisin tuloksena useissa maissa mahdollisuudet kehittää verovaroihin perustuvia palveluita ovat heikentyneet. Vapaaehtoistyö nähdään kehittämisalueena, jossa toimijan iällä, koulutuksella, poliittisilla ja uskonnollisella taustalla ei ole merkitystä. (Marjovuo 2014, 11.) Vapaaehtoistyötä voi tehdä kuka tahansa omien kykyjensä, mahdollisuuksiensa ja aikataulunsa mukaan. Ottaen huomioon vapaaehtoistyön taloudellinen hyöty kansantaloudelle, sen

rooli tulee korostumaan tulevaisuudessa entisestään. (Laasanen 2011, 9, 19–20.)

Vapaaehtoistyön yhtenä yhteiskunnallisena tehtävänä on tarjota yhteiskunnan palvelujärjestelmään lisäresursseja. Sosiaalialalla tapahtuvassa vapaaehtoistyössä vapaaehtoistyöntekijän ja asiakkaan kohtaamiseen voi siirtyä ulkomaailman jännitteitä. Resurssipulasta johtuen vapaaehtoistyölle voidaan asettaa ammattimaisen toiminnan vaatimuksia. Vapaaehtoistyötä ympäröivän yhteiskunnan muutokset eivät saisi muuttaa vapaaehtoistyön roolia ja perinteisen perustehtävän – asiakkaan kuuntelijan ja rinnalla kulijan – toteutumista. Vapaaehtoistyön perustehtävien tulee olla luonteeltaan sellaisia, ettei niihin sisälly ammatillisuuden vaatimuksia. Niitä voi siis toteuttaa vapaaehtoistyön voimin. (Mykkänen-Hänninen 2007, 5–6, 20.)

Taloudellisen hyödyn rinnalla tulisi ymmärtää ja tunnustaa vapaaehtoistyön merkitys elämänlaatua sekä yleistä hyvinvointia edistävänä tekijänä yhteiskunnallisessa kehityksessä (United Nations Volunteers 2011). Yhteiskunnan hyvinvointia tarkastellessa on otettava huomioon myös sen sosiaalinen ulottuvuus, kuten kyky yhteistoimintaan ja sitä tukevat verkostot. Vapaaehtoistyön voi nähdä osana sosiaalista pääomaa. Siinä toteutuu auttamisen lisäksi yhteistoimintaa jaettujen tavoitteiden hyväksi, aktivismi, erilaiset vertaistukiryhmät ja kampanjat sekä epävirallinen, ilman järjestöjä tapahtuva auttaminen. (Hanifi 2013, 32–33.) Vapaaehtoistoiminta yhdistää ihmisten perinteiset yhteistoiminnan tavat, antamisen ja auttamisen arvot. Se suo kansalaisille osallistumismahdollisuuksia ja antaa heille mielekästä tekemistä. (Nylund & Yeung 2005, 13, 15.)

Grönlund (2012b, 10–12) toteaa, että nyky-yhteiskunnassa ihminen voi käyttää vapaaehtoistoimintaa välineenä arvojensa, minäkuvansa ja uskonnollisuutensa pohdintaan, etsimiseen ja toteuttamiseen. Hän tuo esille mahdollisuuden, että vapaaehtoissektorista on tulossa perinteisten suomalaisten arvojen, kuten tasa-arvon, huolenpidon, vapauden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden turvavyöhyke yhteiskunnassa, jossa vallitsevat kilpailukyvyyn, tehokkuuden ja tuottavuuden tavoitteet.

Tilastokeskuksen vuonna 2009 tehdyn ajankäyttötutkimuksen perusteella Suomessa 10 vuotta täyttäneestä väestöstä vajaa kolmannes (29 %) oli tehnyt vapaaehtoistyötä tutkimusta edeltäneen neljän viikon aikana, ja viimeisen 12 kuukauden aikana lähes 40 %. (Hanifi 2013, 36.) Kansainvälisessä vertailussa Suomi sijoittuu vapaaehtoistoiminnassa keskitasoon tai vähän sen yli: yli 30 % kansalaisista toimii vapaaehtoisina. Saman verran vapaaehtoistyötä tehdään myös Belgiassa, Tanskassa, Intiassa, Irlannissa ja Singaporessa. (Pessi & Oravasaari 2010, 7.)

Vapaaehtoistyötä tehdään monilla yhteiskunnan alueilla: sosiaali- ja terveysalalla, urheilussa, uskonnossa, maanpuolustuksessa ja ympäristönsuojelussa (Marjovuori 2014, 11). Tutkimukset osoittavat, että selvästi suosituin (30 %) suomalaisten vapaaehtoistoiminnan muoto on urheilu ja liikunta. Toiseksi eniten, lähes yhtä paljon, osallistutaan terveys- ja sosiaalialojen vapaaehtoistoimintaan (25 %) sekä kolmanneksi eniten lasten ja nuorten kasvatusasioihin (22 %) liittyvään vapaaehtoistoimintaan. (Pessi & Oravasaari, 2010, 7.)

Tavallisesti suomalaiset vapaaehtoiset (62 %) osallistuvat yhdistyksen tai säätiön organisoimaan toimintaan. Miehiä on enemmän mukana urheiluseurojen ja liikuntakerhojen, asuinalueyhdistysten, kylätoimikuntien ja taloyhtiöiden, luonto- ja ympäristöyhdistysten sekä erilaisten harrastusjärjestöjen toiminnassa. Naisia on taas enemmän sosiaali- ja terveysjärjestöjen, uskonnollisten yhdistysten, maa- ja kotitalousalojen neuvontajärjestöissä sekä koulun ja päiväkodin vanhempaintoiminnassa. (Hanifi 2013, 38.)

Vapaaehtoistyöhön osallistuminen on koko väestön tasolla pysynyt samana viimeisen kymmenen vuoden aikana, mutta lasten ja nuorten osalta vapaaehtoistyön tekeminen on huomattavasti vähentynyt (Hanifi 2013, 38). Nuorten osallistuminen vapaaehtoistoimintaan ei pysty olemaan kovin intensiivistä koska suurimman osan heidän ajastaan vie koulunkäynti. Nuorten vapaa-ajan rajallisuus ja siitä johtuva episodimainen osallistumisen tapa haastavat kohdeorganisaatioita uudelleenlaiseen toimintakulttuuriin. Vapaaehtoistoiminta on ollut nuorille yksi tapa siirtyä oman elämänsä sub-

jekteiksi, jotka työskentelevät toisten ihmisten hyväksi. (Piirainen & Kettunen 2013, 59, 62.)

Kun nuorten ja lasten vapaaehtoistoiminta on vähentynyt, niin 65 vuotta täyttäneet tekevät vapaaehtoistyötä enemmän kuin 10 vuotta sitten (Hanifi 2013, 38). Väestön ikääntyessä vapaaehtoistoiminnan merkitys kasvaa entisestään. On yhä enemmän ikäihmisiä, jotka voivat olla mukana vapaaehtoistoiminnassa. (Valliluoto 2014, 9.)

4.3 Vapaaehtoistyö erityislusten ja -nuorten parissa

Suomessa erityislapsia ja heidän perheitään tukevia vapaaehtoisjärjestöjä ovat muun muassa Kehitysvammaisten Tukiliitto ry, Autismi- ja Aspergerliitto ry, Suomen CP-liitto ry, Aivoliitto ry, Leijonaemot ry ja Jaatinen ry (Vammaisperheiden monitoimikeskus). Kehitysvammaisten Tukiliiton selviytyksessä jäsenyhdistysten toiminnasta todetaan, että sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminta on selvästi murroksessa. Nuorten ihmisten tapoja toimia yhteisten asioiden hyväksi on edellisiin sukupolviin verraten erilaisia. Perinteinen järjestö- ja yhdistystoiminta ei houkuttele heitä. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2013, 4; Vaitti 2011, 4.)

Kehitysvammaisten Tukiliiton toiminta perustuu pitkälti vapaaehtoistyöhön. Vuoden 2014 vuosikertomuksen mukaan Tukiliitolla oli 170:ssä jäsenyhdistyksissä yhteensä 17 050 henkilöjäsentä. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2015, 2). Yhdistyksen jäsenten lisäksi toimintaan osallistui myös ulkopuolisia vapaaehtoisia, etupäässä perheiden sukulaisia ja tuttavien. Opiskelijoita ja ammattilaisia on kolmasosalla yhdistyksistä. Ulkopuoliset vapaaehtoiset osallistuvat mielellään tapahtumien järjestämiseen (87 %). Huomattavasti vähemmän heitä kiinnosti varainhankinta (31 %), kerho- ja harrastustoiminta (25 %) ja leirien (24 %) järjestäminen. Kaveritoimintaan osallistui vain 10 % ulkopuolisista. (Vaitti 2011, 11–12.)

Kehitysvammaisten Tukiliitossa vapaaehtoistyötä on kehitetty pitkälti projektimuotoisen työn avulla. Elävä yhdistys -projektin (2011–2013) keskiössä oli tukiyhdistysten vapaaehtoistoiminnan kehittämisprosessi. (Kehitys-

vammaisten Tukiliitto ry 2013, 22). Kaveri -projektissa (2007–2010) pilotoitiin Yhdysvalloista lähtöisin oleva kaveritoiminnan malli ensimmäistä kertaa Suomessa (Oulasvirta 2011, 4). Jatkohankkeessa, Best Buddies -projektissa (2011–2013), kaveritoimintaa jatkettiin paikallistasolla ja kohde-ryhmänä olivat ennen kaikkea nuoret. Tavoitteena oli tehdä kehitysvammaisuudesta arkipäiväinen asia. (Oulasvirta & Vaitti 2013, 4.) Kaverimeininki -projektissa (2014) jatkoi edellisessä projektissa aloitettu alueellinen kaveritoiminta ja lisäksi käynnistettiin yhteistyö kuntien nuorisopalvelujen kanssa (Oulasvirta & Vaitti 2015, 6).

Edellä kerrottujen tietojen perusteella voi sanoa, että kehitysvammaisten parissa vapaaehtoistyötä tekevät pitkälti vanhemmat, sukulaiset, perheen ystävät ja opiskelijat. Heidän tehtävänä on puolustaa kehitysvammaisten oikeuksia, järjestää mielekästä toimintaa ja edesauttaa integraatiota. Vammaisten ihmisten integraatiosta ja inklusiosta on puhuttu vuosikymmeniä. Vammaisten ihmisten oikeuksiin ja syrjäytymisen ehkäisemiseen kiinnitetään huomiota sekä Jyrki Kataisen hallituksen ohjelmassa (Valtion kanslia 2011, 61) että Suomen vammaispoliittisessa ohjelmassa (VAMPO) vuosille 2010–2015 (Sosiaali- ja terveysministeriö 1010b).

Sylvia-kodin toimintaan on osallistunut ja osallistuu tälläkin hetkellä vapaaehtoisia työntekijöitä. Vuosia sitten, kun ihmiset tulivat Sylvia-kodin myyjäisiin ostamaan luonnon materiaaleista valmistettuja leluja ja muita tuotteita, vapaaehtoiset olivat suureksi avuksi. Kävijämäärien vähenemisen, vapaaehtoisjoukon ikääntymisen ja myyjäisten muodon muuttumisen myötä vapaaehtoisten osallistuminen niihin on loppunut. Tällä hetkellä nuoret vapaaehtoistyöntekijät tulevat Friends of Waldorf Education (FWE) organisaation kautta (Freunde Waldorf 2015). Etupäässä vuodeksi Saksasta tulevat vapaaehtoiset asuvat Sylvia-kodissa ja osallistuvat yhteisön päivittäisiin toimintoihin. Nuoret vapaaehtoistyöntekijät tuovat oman monikulttuurisen vaikutuksensa Sylvia-kodin yhteisön elämään. FWE:n tarkoituksena on antaa nuorille vapaaehtoistyöntekijöille elämäkokemuksia ja eväitä elämään, auttaa heitä itsenäistymään. Vapaaehtoistoiminnan päämäärä ei ole Sylvia-kodin lasten ja nuorten osallistaminen yhteiskunnan elämään.

5 KEHITTÄMISHANKE TOIMINTATUTKIMUKSENA

5.1 Lähestymistapana toimintatutkimus

Kehittämishankkeessa käytin lähestymistapana toimintatutkimusta. Kyseinen lähestymistapa sopi parhaiten hankkeen toteuttamiseen, koska siinä tapahtui samanaikaisesti toiminnan kehittäminen ja tutkiminen (Heikkinen 2010, 214–215). Toimintatutkimuksessa yhdistyvät käytännöllisyys, arjen tieto ja tieteellisyys. Tutkiva työote ja tutkimukselliset menetelmät edistävät sekä kehittämistoimintaa että toiminnan tulosten käyttökelpoisuutta ja siirrettävyyttä. (Toikko & Rantanen 2009, 11, 19, 29–30.)

Toimintatutkimuksen (action research) isänä pidetään Kurt Lewiniä (1890–1947). Hän tutki ihmisten käyttäytymistä luonnollisissa oloissa, arjen keskellä. Lewinin ajatukset teorian ja käytännön sekä tutkimuksen ja toiminnan yhteydestä loivat perustan toimintatutkimukselle. (Heikkinen 2007, 23–26; Kuula 1999, 29–32.)

Toimintatutkimuksessa olennaista on tuottaa uutta käytännön tietoa ja kehittää sen perusteella toimintaa. Toimintatutkimuksessa perehdytään erityisesti sosiaaliseen toimintaan, joka perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Siinä ihmisiä ohjaa heidän yhteinen näkemyksensä toiminnasta, sen merkityksestä ja tarkoituksesta. (Heikkinen 2007, 16–17.)

Tavallisesti toimintatutkimuksellisissa hankkeissa kyseessä on rajattu uudistus. Hankkeella on tavoitteet, määritellyt toimintatavat ja arviointimenetelmät. Se on luonteeltaan narratiivinen, perustuen ajassa etenevään loogiseen juoneen. Tutkimuksessa saatu tieto tuo esiin ja tutkii kausaalisuhteita, ihmisten tarkoituksia ja päämääriä. Vaikka hanke loppuu määräajan mennessä, on toivottava, että kehittämistoiminta jatkuisi sen jälkeen. (Heikkinen 2007, 17, 21, 29; Toikko & Rantanen 2009, 14–16.)

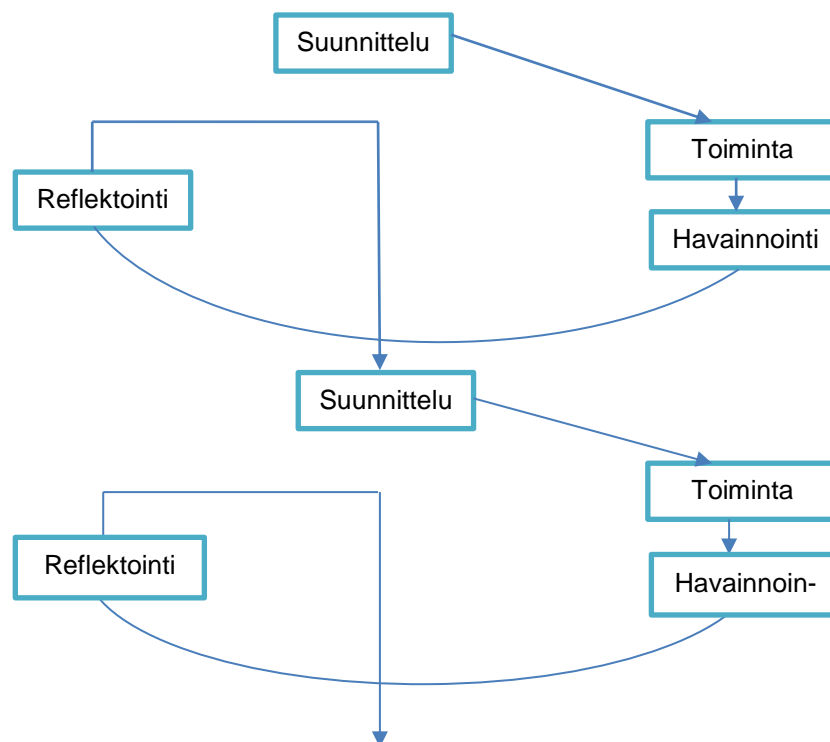
Perinteisissä tutkimuksissa tutkija pyrkii saamaan ja tulkitsemaan objektiivista tietoa. Toimintatutkimuksessa, jossa yritetään muuttaa sosiaalista todellisuutta, tutkija/kehittäjä on aktiivinen vaikuttaja ja toimija. Hän on toimiva subjekti, joka tekee muutosinterventioita ja tulkitsee niitä omasta nä-

kökulmastaan. Tutkija on mukana tutkittavassa yhteisössä, tekee aloitteita ja vaikuttaa kohdeyleisöön. (Heikkinen 2007, 27–28; Heikkinen 2010, 223.)

Toimintatutkimuksessa tutkija/kehittäjä osallistuu aktiivisena kehittämiss-hankeeseen, mutta hän on koko prosessissa vain yksi tekijä. Yhteisöllisyys on eräs toimintatutkimuksen keskeisiä piirteitä (Heikkinen 2010, 223). Kehittämistoiminta etenee useiden eri toimijoiden sitoutumisen ja osallistumisen varassa. Hankkeen aikana sovitellaan eri näkemyksiä ja muodostetaan yhteistä ymmärrystä. Osallistaminen käsittää sekä kehittäjän osallistumisen konkreettiseen toimintaan että käytännön toimijoiden osallistumisen kehittämiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 10.) Tutkijan/kehittäjän tehtävänä on käynnistää prosessi ja rohkaista kehittämishankkeeseen osallistujia toimimaan yhdessä muutoksen aikaansaamiseksi. Toimintatutkimukseen osallistujia pyritään voimaannuttamaan ja valtauttamaan, vahvistamaan heidän uskoaan omiin kykyihin ja toimintamahdollisuuksiin. (Heikkinen 2007, 20.)

Reflektiivisuus on toimintatutkimuksessa keskeisessä asemassa. Reflektoidessaan ihminen yrittää tarkastella itseään, omia ajatus- ja toimintatapojaan etäältä käsin. Reflektiivisen ajattelun avulla pyritään ymmärtämään uudenlaista toimintaa ja ymmärryksen pohjalta kehittämään sitä. Toimintatutkimus samastetaan usein reflektiivisen praktikon työhön, joka pohtii toimintakäytänteitä sekä toiminnan aikana että sen ulkopuolella. (Heikkinen 2007, 33–34; Heikkinen 2010, 219–220.)

Toimintatutkimuksen spiraalimallissa (kuvio 5) kehittämisprosessi nähdään itsereflektiivisenä kehänä, jossa toistaan seuraavat toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu. Suunnitelmaan perustuvaa kokeilua seuraa kokemusten perusteella korjattu uusi suunnitelma. Peräkkäisten suunnittelu- ja kokeilusyklien tuloksena syntyy syklillinen prosessi, spiraali. (Heikkinen 2007, 19, 35–36; Heikkinen 2010, 220–222; Toikko & Rantanen 2009, 66–67.)

KUVIO 5. Toimintatutkimuksen spiraalimalli (Toikko & Rantanen, 67)

Kehittämishanketta ei voida usein tarkoin ennalta suunnitella, vaan kehittämisprosessin aikaiset havainnot ohjaavat etenemistä. Kehittämisprosessin kulkua joudutaan jatkuvasti ohjaamaan uudelleen. (Toikko & Rantanen, 2009, 10, 30.) Prosessin aikana ymmärrys ja tulkinta lisääntyvät vähittäin. Huomio kiinnitetään siihen, miten asiat ovat olleet ja mihin suuntaan ne ovat menossa. (Heikkinen 2007, 36.)

5.2 Kehittämishankkeen eteneminen

Alkuperäisen suunnitelman mukaan oli tarkoitus toteuttaa kehittämishanke yksivaiheisena. Kehittämishanke alkoi kirjallisuuteen tutustumisella ja suunnittelulla keväällä 2014 (kuviot 6). Varsinainen toiminta alkoi syksyllä 2014. Suunnittelutapaamisissa selvitettiin Sylvia-kodin nuorten aikuisten ja talonvastaavien odotuksia uudentyyppiselle vapaaehtoistyölle. Tapaamisia seurasi vapaaehtoisten rekrytointi ja vapaaehtoistyön suunnittelu. Toiminta toteutui sekä ryhmä- että yksilömuotoisena, sitä havainnoitiin ja arvioitiin.

KUVIO 6. Kehittämishankkeen eteneminen

Vapaaehtoisia oli siinä vaiheessa mukana kaksi. Erityisesti toinen heistä toimi aktiivisesti ja monipuolisesti, mutta niin kapea-alaisen toiminnan perusteella ei voinut suunnitella vapaaehtoistyön mallia Sylvia-kotiin.

Kehittämishankkeen toinen vaihe alkoi keväällä 2015 uusien vapaaehtoisten rekrytoinnilla. Rekrytointikanavia laajennettiin, ja se toi mukaan kolme uutta vapaaehtoista toimijaa. Kevään ja syksyn 2015 mittaan liittyi toimintaan uusia vapaaehtoisia. Kehittäjä/tutkija tapasi hakijoita ennen vapaaehtoistoiminnan aloittamista. Tapaamisissa kerrottiin puolin ja toisin odotuksista, suunniteltiin toimintaa ja sovittiin yhteydenpidosta.

Toiminnan havainnoinnin ja reflektoinnin myötä kehittyi käsitys vapaaehtoistyön toiminnasta Sylvia-kodissa. Talvella 2015–2016 siitä laadittiin loppuraportti. Kehittämishankkeen toteutuksesta ja tuloksista kerrotaan tarkemmin luvuissa kuusi ja seitsemän.

5.3 Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä

Haastattelu on tiedonkeruumenetelmä, jossa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa. Haastattelun tärkeimpiä etuja on joustavuus. Aineistoa kerätään ottamalla huomioon haastattelutilanne ja vastaaja. Haastatteluaiheita voi säädellä tilanteen mukaan. Haastateltava on aktiivinen osapuoli, joka tuo esiin itselle tärkeitä asioita, luo merkityksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 204–205.) Erityisesti silloin, kun on kyseessä tuntematon alue tai aloitetaan uudenlaista toimintaa, josta ei ole aikaisempaa kokemusta, on haastattelun käyttö perusteltua (Hirsjärvi ym. 2009, 205; Robson 2001, 100, 106).

Haastattelu on eräänlainen keskustelu, jossa osapuolet ovat tai kuvittelevat olevansa tasapuolisessa asemassa. Tutkimustarkoitusta varten haastattelu on systemaattinen tiedonkeruun muoto, jolla on tavoitteet ja jonka tarkoituksena on saada luotettavaa tietoa. (Hirsjärvi ym. 2009, 207–208.)

Tutkimushaastatteluja on ryhmitelty eri tavoin ja nimikkein. Tavallisesti haastattelulajin määrittelee, miten strukturoitu ja muodollinen haastattelutilanne on. Tutkimushaastattelumuotoja ovat lomakehaastattelu, teema-

haastattelu ja avoin haastattelu. Lomakehaastattelussa eli strukturoidussa haastattelussa kysymysten muoto ja usein järjestys päätetään etukäteen. Teemahaastattelussa eli puolistrukturoidussa haastattelussa nostetaan esiin tutkimuksen kannalta keskeiset aiheet ja keskitytään niihin. Vastaaja tuo esiin oman kuvauksensa tutkittavista teema-alueista. Avoimessa haastattelussa tutkittavasta aihepiiristä keskustellaan vapaasti ja haastateltava tuo vapaasti esiin aiheeseen liittyvät näkemyksensä. Viimeinen haastattelumuoto on kaikkein lähimpänä keskustelua. (Hirsjärvi ym. 2009, 208–210; Vilkkä 2005, 101–102; 104.)

Haastattelun voi toteuttaa sekä yksilö- että ryhmähaastatteluna. Tutkijan valintaan vaikuttaa se, keitä ovat haastateltavat ja mikä on tutkimuksen aihe. Usein haastattelu toteutetaan yksilöhaastatteluna. (Hirsjärvi ym. 2009, 210.) Yksilöhaastattelu perustuu vuorovaikutukseen haastateltavan ja haastattelijan välillä (Vilkkä 2005, 104).

Ryhmähaastattelu on tehokas tietojenkeruumenetelmä. Sillä saadaan yhtä aikaa paljon tietoa, osanottajat kertovat asioita suhteellisen spontaanisti ja tuottavat monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Ryhmähaastattelulla on kielteiset ja myönteiset puolensa. Muistinvaraisista asioista puhuttaessa ryhmä voi auttaa tuomaan esiin tärkeitä asioita ja korjata väärinkäsityksiä. Toisaalta ryhmä voi olla kontrolloiva ja estää ryhmän kannalta kielteisten asioiden esiintulon. Ryhmän dominoiva jäsen voi yrittää hallita keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 61–63; Hirsjärvi ym. 2009, 210–211.) Haastattelijan tehtävä on huolehtia, että ryhmä pysyy annetuissa teemoissa ja että kaikki pääsevät osallistumaan (Vilkkä 2005, 103). Haastatteliija esittää tietyn kysymyksen vuorotellen kullekin osanottajalle eikä rohkaise ryhmää keskustelemaan aiheesta keskenään. (Valtonen 2005, 223–224).

Ryhmähaastattelusta eroten ryhmäkeskustelussa vetäjä pyrkii tietoisesti saamaan aikaan osallistujien välistä vuorovaikutusta. Ryhmäkeskustelu (focus group) on järjestetty keskustelutilaisuus, jossa on kutsuttu koolle ryhmä ihmisiä keskustelemaan tietystä aiheesta fokusoidusti. Ryhmän vetäjän eli moderaattorin tai fasilitaattorin tehtävä on virittää sopiva ilmapiiri, ohjata keskustelua tavoitteiden mukaan ja kannustaa osallistujia keskuste-

lemaan aiheesta. Hänen ei ole tarkoitus vaikuttaa osallistujien mielipiteisiin vaan tuoda ne esiin, tarjoten tutkimuksen kohteena olevia teemoja osallistujien väliseen keskusteluun ja pohdintaan. (Valtonen 2005, 223–224, 226.)

Käytin hankkeessa tiedonkeruumenetelmänä yksilöhaastattelua ja ryhmäkeskustelua.

5.4 Kyselylomakkeella tietoa vapaaehtoisista

Eräs perinteisimmistä tavoista hankkia tutkimusaineistoa on käyttää kyselylomaketta. Kyselyn muotoon vaikuttavat tutkimuksen tarkoitus ja kohde-ryhmä. Ulkoisesti katsottuna tutkimustilanteeseen vaikuttaa myös se, onko tutkija läsnä kyselylomakkeen täyttämisen aikana ja tapahtuuko aineistonkeruu yksittäin tai samanaikaisesti ryhmälle. (Valli 2010, 103.)

Hirsjärvi ym. (2009, 196–197) puhuvat kontrolloidusta kyselystä, jossa lomakkeet jaetaan henkilökohtaisesti. Näin tutkija pystyy henkilökohtaisesti tavoittamaan tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisen kohdejoukon ja samalla kertomaan tutkimuksen tarkoituksesta, selostamaan kyselyä ja vastamaan kysymyksiin.

Kysymykset voivat olla muodoltaan monivalintakysymyksiä, avoimia tai sekamuotoisia kysymyksiä (Vilkka 2005, 84–86). Avoimissa kysymyksissä esitetään kysymys ja jätetään tyhjää tilaa vastausta varten. Vastaaja antaa vastauksensa haluamassaan muodossa. (Ahola 2007, 57; Hirsjärvi ym. 2009, 198.) Tavoitteena on rajata vain vähän kysymyksiin vastaamista ja saada vastaajilta spontaaneja mielipiteitä (Vilkka 2005, 86).

Avoimia kysymyksiä käytetään usein kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Ne antavat vastaajalle mahdollisuuden ilmaista itseään omin sanoin. Toisin kuin monivalintakysymykset ne eivät rajoita vastaajaa ja pakota häntä valitsemaan valmiiksi annettujen vaihtoehtojen välillä. (Hirsjärvi ym. 2009, 200–201.)

Kyselylomaketta laatiessaan tulisi huomioida kysymysten muodon lisäksi lomakkeen rakenne. Lomake keskittyy tutkimuksen aiheeseen, on mahdollisimman lyhyt ja kysymysten järjestys on selkeä ja looginen. (Ahola 2007, 61; Hirsjärvi ym. 2009, 202.) Lomakekyselyn käytöstä tässä kehittämissankkeessa kerrotaan luvussa 7.2.

5.5 Havainnointi tiedonkeruumenetelmänä

Toimintatutkimuksen tärkeimmät tiedonkeruumenetelmät, kuten osallistuva havainnointi, havainnointi ja havainnoinnin pohjalta kirjoitettu tutkimuspäiväkirja, liittyvät havainnointiin (Huovinen & Rovio 2010, 104). Havainnointi sopii, jos tutkitaan yksittäisen ihmisen toimintaa ja miten hän on vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa (Vilkkä 2006, 38). Havainnoin jatkuvasti vapaaehtoistyön toteutumista hankkeessa, saaden sen avulla arvokasta tietoa vapaaehtoistyön sujumisesta Sylvia-kodissa.

Havainnoinnin asteet voivat vaihdella piilohavainnoinnista osallistuvaan havainnointiin (Grönfors 2010, 159, 161). Tarkkailevassa, ulkopuolisessa havainnoinnissa tutkija ei osallistu tutkimuskohteen toimintaan. Hän toimii ulkopuolisena tarkkailijana. Vapaassa, tutkittavan kohteen toimintaan mukautuneessa osallistuvassa havainnoinnissa tutkimuksen kohteena on sosiaalinen vuorovaikutus. (Vilkkä 2006, 40, 43.) Osallistuva havainnoinnin aste voi vaihdella tutkimuksen eri vaiheissa (Huovinen & Rovio, 2010, 106).

Havainnointi ja osallistuva havainnointi ovat perusteltuja tiedonkeruumenetelmiä, kun tutkittavasta ilmiöstä tiedetään hyvin vähän. Juuri havainnoinnin avulla voi kerätä tutkittavasta ilmiöstä monipuolista ja yksityiskohtaista tietoa, mitä muiden tutkimusmenetelmien avulla ei pystytä saamaan. (Grönfors 2010, 157–158; Vilkkä 2005, 120.)

Havainnointien teko on kerrostuvaa, kumulatiivista. Aiemmat havainnot voivat saada tukea uusista ja varmistaa käsitystä tutkittavasta ilmiöstä. Poikkeavat havainnot kiinnittävät huomiota ja herättävät kysymyksiä. (Grönfors 2010, 154.) Huovinen ja Rovio (2010, 107) kehottavat kokoa-

maan päiväkirjamuistiinpanoja omiin kategorioihinsa, jotta voisi kiinnittää huomion hankkeen kannalta tärkeisiin seikkoihin. Muistiinpanojen tekemisen voi nähdä eräänlaisena esianalyysinä, koska päiväkirjaan kirjataan ennen kaikkea se aineisto, mikä toimintatutkimuksen kannalta on olennaista (Grönfors 2010, 166).

6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

6.1 Toiveet vapaaehtoistyölle

Vapaaehtoistyön suunnitteluvaiheessa syksyllä 2014 ideoin uudenlaisen vapaaehtoistoiminnan luomista Sylvia-kodissa yhteistyössä talonvastaavien sekä Sylvia-kodin nuorten aikuisten kanssa. Tapasin molemmat ryhmät ja kysyin, mitä he odottavat vapaaehtoistyöltä Sylvia-kodissa. Elokuussa 2014 käsitelimme vapaaehtoistyön tarvetta ja mahdollisia toimintamuotoja talonvastaavien viikoittaisessa palaverissa, viiden talonvastaavan kanssa.

Samasta aiheesta keskustelimme Sylvia-kodin työpajojen toimintaan osallistuvien nuorten aikuisten kanssa. Suunnitteluryhmään valitsin Sylvia-kodista kahdeksan nuorta aikuista. Vapaaehtoistyön pilottivaiheessa he pystyivät antamaan arvokasta tietoa sekä toiveistaan että vapaaehtoistyön toteutuksesta. Tapasin heidät lokakuun alussa 2014 kaksi kertaa. Koska kaikki nuoret aikuiset eivät päässeet ensimmäiseen tapaamiseen, käsitelimme aihetta kahdessa tapaamisessa. Ensimmäisessä tapaamisessa laadittiin miellekartta ja toisessa tapaamisessa täydennettiin sitä.

Ryhmäkeskusteluissa toimivaksi apuvälineeksi osoittautui miellekartta, mind map -tyyppinen yhteenveto keskustelun tuloksista. Miellekartta on assosiaatiokartta (Åberg 2010, 62), jonka avulla voi jäsentää aihekokonaisuuksia. Se on joustava ja käsitekarttaa vähemmän muodollinen väline omien käsitysten jäsentämistä varten. Miellekartan käyttöön ei liity voimakkaita hierarkkisuuden vaatimuksia, koska se on luonnos aihekokonaisuudesta ja soveltuu käytettäväksi työn luovassa kokoamisvaiheessa. (Meisalo, Sutinen ja Tarhio, 2000, 100–101.)

6.2 Haastava alku

Vapaaehtoistyön aloittaminen Sylvia-kodissa oli rajattu hanke, jonka kes-
ton ja kulun määräsi aikarajan lisäksi suunnitteluvaiheessa asetettu tavoite rekrytoida vapaaehtoistoimintaan viidestä kymmeneen vapaaehtoistyöntekijää.

Koska kyseessä oli pilottivaihe, jonka tavoitteena oli luoda vapaaehtoistyön toimintaperiaatteet Sylvia-kodissa, oli tarkoitus kutsua vapaaehtoistyöhön ihmisiä, jotka olivat olleet aikaisemmin tekemisissä Sylvia-kodin lasten ja nuorten kanssa. Heille kehitysvammaisten ihmisten kanssa toimiminen oli tuttua joko työn tai opiskelun kautta. Kutsu esitettiin Sylvia-kodin entisille työntekijöille ja muille Sylvia-kodin toimintaan osallistuneille tai siitä kiinnostuneille henkilöille. Vapaaehtoistyön alkamisesta ilmoitettiin internetissä Sylvia-kodin kotisivuilla, siitä informoitiin myös paikallista oppilaitosta ja Kehitysvammaisten Tukiliiton Lahden osastoa.

Vapaaehtoistoiminnan aloitti syksyllä 2014 kaksi ihmistä. Toinen heistä oli jäänyt juuri eläkkeelle ja toinen oli mukana työelämässä. Koska heillä molemmilla oli kokemusta vapaaehtoistyöstä, Sylvia-kodista sekä erityislapsista ja -nuorista, koulutus osoittautui tarpeettomaksi. Molemmat täyttivät kyselykaavakkeen ja antoivat suostumuksensa hankkeeseen osallistumisesta. He toimivat kyselylomakkeen (liitteet 1 ja 2) kokeilijoina. Heidän vastaustensa perusteella sain tietoa siitä, että vastaukset kysymyksiin tuottivat riittävästi tietoa kehittämishankkeeseen vapaaehtoistyöntekijöistä, heidän taustastaan ja toiveistaan.

Suunnittelukeskusteluissa esitin heille nuorten aikuisten toiveiden perusteella laaditun miellekartan ja kerroin talonvastaavien näkemyksestä vapaaehtoistyöhön. Keskusteluissa pääpaino oli vapaaehtoistyön toteutuksessa. Vapaaehtoistyö toteutui sekä ryhmä- että yksilötoimintana. Ensimmäinen heistä toimi säännöllisten viikoittaisten ryhmätapaamisten vetäjänä ja henkilökohtaisena tukihenkilönä. Toinen järjesti yksilötoimintana retkiä, esimerkiksi luontoon ja kalaan. Molemmat olivat kiinnostuneita kehittämishankkeen edistymisestä ja onnistumisesta.

Hankkeen alkuperäinen suunnitelma oli toteuttaa yksi vaihe sekä laatia kehittämishankkeen loppuarvioinnin perusteella toimintasuositukset tulevaisuutta varten. Alkuperäinen suunnitelma ei toteutunut, koska vapaaehtoistyöhön ilmoittautui vain kaksi henkilöä. Jouduin talvella 2014 toteamaan, että rekrytointi on riittämätön ja etsimään uusi tapoja löytää vapaaehtoistoimijoita (ks. kuvio 6). Maaliskuussa 2015 julkaistiin kahdessa pai-

kallislehdessä ilmoitus vapaaehtoistyön alkamisesta Sylvia-kodissa. Ilmoituksissa oli samassa kuussa tapahtuvan infotilaisuuden päivämäärä ja kellonaika sekä puhelinnumeroni ja sähköpostin osoitteeni mahdollisia yhteenottoja varten. Kiinnostuneiden puhelinsoittoja tuli yhteensä neljä ja kolme vapaaehtoista tuli yhteiseen tapaamiseen, infotilaisuuteen.

6.3 Uusi yritys

Maaliskuussa 2015 järjestettyyn infotilaisuuteen osallistuivat kolmen vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneen henkilön lisäksi tutkija/kehittäjä, Sylvia-kodin henkilöstöpäällikkö ja toinen aikaisemmin vapaaehtoistoiminnan aloittaneista. Infotilaisuudessa kerrottiin Sylvia-kodista ja vapaaehtoistoiminnasta sekä siitä, että kyseessä on YAMK-opinnäytetyön kehittämis-hanke. Tulevat vapaaehtoistyöntekijät tutustuivat nuorten toiveisiin vapaaehtoistyölle miellekartan perusteella. Infotilaisuuteen osallistujat kertoivat itsestään ja suhteestaan erityislapsiin ja -nuoriin sekä vapaaehtoistyöhön. Loppukeskustelussa todettiin, että tapaamisessa oli osallistujien mielestä vapaa, miellyttävä ilmapiiri. Tilaisuuden päätteeksi osanottajille jaettiin hakemus- ja kyselykaavakkeet (liitteet 1 ja 2) kotona täytettäväksi.

Seuraavaksi järjestettiin nuorten ja tulevien vapaaehtoisten yhteinen tapaaminen eurytmiatunnilla. Eurytmia kuuluu oppiaineena steinerkoulun opetussuunnitelmaan. Eurytmiatunnille pääsi kaksi infotilaisuuteen osallistunutta ja lisäksi yksi vapaaehtoistyöstä kiinnostunut opiskelija. Hänelle oli ennen tapaamista esitelty Sylvia-kotia ja kerrottu sen toiminnasta sekä tiedusteltu olisiko hän kiinnostunut vapaaehtoistyöstä. Myöhemmin hän jättäytyi pois toiminnasta aikapulan takia.

Vapaaehtoistyöhön liittyvän ajan järjestyminen osoittautui myös myöhemmin haastavaksi koska vapaaehtoisilla oli erilaisia velvollisuuksia. Suunniteltuja yhteisiä koulutustilaisuuksia varten ei löytynyt yhteistä aikaa ja perehdyttäminen tapahtui yksilöllisesti. Esittelin uusille vapaaehtoistyöstä kiinnostuneille Sylvia-kodin sekä kerroin sen asiakaskunnasta ja toiminnasta. Tapaamisissa puhuttiin myös salassapitovelvollisuudesta sekä muista esiin nousseista aiheista, kuten esimerkiksi matka- ja muista kor-

vauksista vapaaehtoisille. Tapaamisten tuloksena syntyi perehdyttämislis- ta (liite 5), jota noudatin tulevissa vapaaehtoisten tapaamisissa. Perehdyt- tämistilaisuuksissa haastattelin uusia vapaaehtoisia. Haastatteluissa kes- keisinä teemoina olivat (liite 4) hakijoiden aikaisempi yhteys Sylvia-kotiin ja sen asiakkaisiin, kokemukset erityislapsista ja -nuorista, kehitysvammasta ja vapaaehtoistyöstä, vapaaehtoiseksi hakemisen syyt, odotukset/toiveet vapaaehtoistyölle ja omat resurssit tehdä vapaaehtoistyötä. Tein haastat- teluista jälkikäteen muistiinpanoja päiväkirjaan.

Kevään 2015 aikana liittyi vapaaehtoiseksi uusi työntekijä, joka oli kuullut vapaaehtoistoiminnastamme Sylvia-kodissa työskentelevältä tutulta. Haas- tattelin ja perehdytin hänet Sylvia-kodin toimintaan sekä vapaaehtoisto- imintaan ja sen käytäntöihin Sylvia-kodissa. Tämä vaihe käsitti suostumuk- sen kehittämishankkeeseen osallistumisesta (liite 1), alkuhaastattelun (liite 4) ja kyselylomakkeen (liite 2) täyttämisen sekä perehdyttämislisan (liite 5) mukaisen asioiden esittelyn ja keskustelun aiheesta.

Toukokuussa vuonna 2015 avautui mahdollisuus käydä esittelemässä hanketta ammattioppilaitoksen leirillä. Minun lisäkseni tilaisuuteen osallis- tui myös Sylvia-kodin henkilöstöpäällikkö. Esittelimme opiskelijoille Sylvia- kotia, vapaaehtoistyön hanketta, nuorten ja talonvastaavien toiveita va- paaehtoistyölle. Tapaamisessa eräs opettaja ehdotti, että tulevana luku- kautena opiskelijat voisivat mahdollisesti osallistua kehittämishankkeeseen Sylvia-kodissa.

Keväällä ja syksyllä 2015, vapaaehtoistoimintaan liittyi neljä uutta henki- löä. Tapasin heidät kaikki henkilökohtaisesti, haastattelin ja esittelin Sylvia- kodin. Kaikki saivat tiedon meneillä olevasta kehittämishankkeesta ja an- toivat suostumuksensa osallistua siihen. Yhteisesti suunniteltiin tulevaa toimintaa ja sovittiin matka- ja muista toimintaan liittyvistä korvauksesta. Vapaaehtoiset saivat kotiin täytettäväksi kyselylomakkeet. Syksyllä 2015 vapaaehtoistoiminta laajeni myös Sylvia-kodin lasten piiriin. Hankkeen toi- sen vaiheen vapaaehtoistyö toteutui sekä yksilö- että ryhmätapaamisina. Tapaamiset olivat keväällä 2015 useimmiten viikoittaiset. Syksyllä 2015 ryhmätapaamiset harvenivat, mutta yksilötoiminnan määrä lisääntyi.

Hankkeen toisen vaiheen arviointia toteutin havainnoinnin sekä lyhyiden kasvatusten tai puhelimitse käytyjen keskustelujen avulla lähes jokaisen yksilö- ja ryhmätapaamisen jälkeen. Tiedustelin sekä Sylvia-nuorilta että vapaaehtoisilta heidän mielipidettään toiminnan sujumisesta. Tein saamani tiedon pohjalta muistiinpanoja päiväkirjaan. Lisäksi keväällä ja syksyllä vuonna 2015 järjestettiin ryhmämuotoisia arviointipalavereja. Palavereissa laadittiin miellekartta, joka auttoi osanottajia paremmin hahmottamaan ja tuomaan esiin kokemuksiaan toteutuneesta vapaaehtoistoiminnasta.

Kehittämishankkeeseen osallistui vapaaehtoisten sekä lasten ja nuorten lisäksi Sylvia-kodin henkilökuntaa. Asuintalojen ja pajojen työntekijät varmistivat, että osapuolet kohtasivat sovittuun aikaan sovituissa paikassa sekä hoitivat muita käytännön järjestelyjä. Kaikki hankkeeseen osallistujat havainnoivat, antoivat palautetta ja auttoivat osaltaan hankkeen sujumista.

6.4 Tutkimusaineisto ja sen analysointi

Toimintatutkimusta kuvaa osallistuva tutkimusote, jossa tutkimuskohdetta tarkastellaan ja tulkitaan sisältä päin, osallistujan ja toimijan näkökulmasta. Tämä vaikuttaa tutkijan/kehittäjän suhtautumiseen aineistoonsa ja sen analysointiin. Näin toimintatutkijalle oma välitön kokemus on osa aineistoa. Käyttäen omia havaintojaan tutkimusmateriaalina (muun tutkimusaineiston lisäksi), kehittyi hänen ymmärryksensä tutkimuskohteesta. (Heikkinen 2007, 20.)

Kehittämishankkeessa vetäydyin välillä toiminnan tarkkailijaksi ja välillä olin toiminnan keskipisteessä. Silloin, kun vapaaehtoinen ja nuori toimivat kahdestaan, olin tarkkailija. Suunnitelma- ja arviointivaiheen ryhmätapaamisissa olin aktiivinen osallistuja. Havaintojen perusteella tein vapaaehtoistyön sujumisesta muistiinpanoja. Kokosin hankepäiväkirjaan tietoa kehittämishankkeen etenemisestä, tunnelmista, kysymyksistä ja vaikutelmista. Päiväkirjasta nousseet teemat lisäsivät ymmärrystäni haastattelujen ja kyselyn pohjalta saatuun tietoon. Muistiinpanot auttoivat refleктоimaan ja analysoimaan, tekemään johtopäätöksiä.

Tuomen ja Sarajärven (2013, 92) mukaan laadullisessa analyysissä on ensimmäiseksi tehtävä rajaus: valittava jokin tarkkaan rajattu ilmiö ja siitä on kerrottava kaikki mahdollinen. Tutkimukseen nähden tutkimusaineistosta löytyvä epärelevantti aines on jätettävä pois. Käydessäni läpi saamaani tutkimusaineistoa, kiinnitin huomion asioihin, jotka liittyivät kehittämishankkeeseen, erottaen ja merkiten ne muusta aineistosta. Nostin kyselykavakkeista ja haastattelumateriaalista sekä havaintopäiväkirjan muistinoista esiin sen, minkä katsoin olevan merkityksellistä vapaaehtoistyön näkökulmasta Sylvia-kodissa. Keräsin merkityt asiat yhteen.

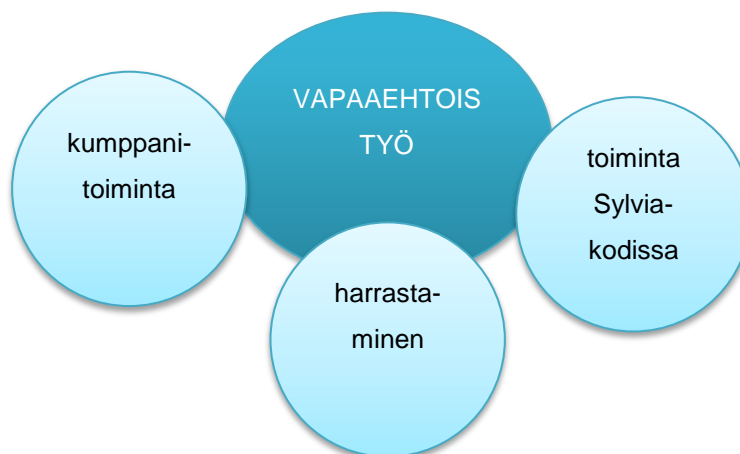
Aineiston analyysissä käytin soveltaen sisällönanalyysiä, tarkemmin ottaen teemoittelua (liite 6). Teemoittelu on perusteltu analyysitapa kun pyritään löytämään ratkaisua käytännön ongelmaan (Eskola & Suoranta 2008, 174). Se on aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisiin aihepiireihin painottuen siihen, mitä kustakin teemasta on sanottu (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93). Teemoittelun jälkeen analysoin aineiston.

7 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOS

7.1 Toiveet vapaaehtoistyölle

Suunnitteluvaiheen ryhmäkeskustelut tapahtuivat kehittämishankkeen alussa vuoden 2014 elokuussa talonvastaavien ja lokakuussa Sylvia-kodin nuorten aikuisten kanssa (kuvio 6).

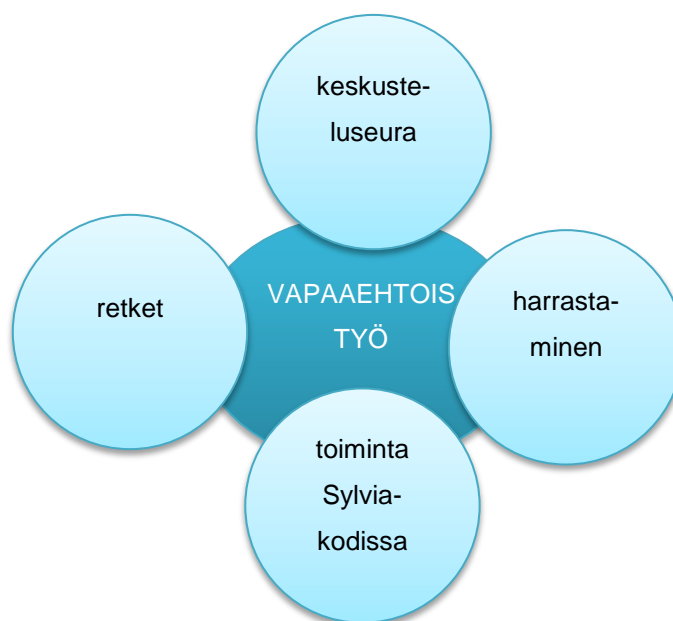
Kehittämishankkeen ensimmäisen vaiheen suunnittelukokouksissa syksyllä vuonna 2014 Sylvia-kodin nuorten ja talonvastaavien ryhmäkeskusteluissa selvisi, millaisia odotuksia asetettiin vapaaehtoistyölle. Talonvastaavien toiveena oli, että vapaaehtoiset toisivat mukanaan omaa osaamistaan ja tekisivät samalla pienemmäksi välimatkaa ympäröivän yhteiskunnan ja Sylvia-kodin yhteisön välillä. Vapaaehtoistoiminnan toteuttamismuotoina nähtiin sekä yksilö- että ryhmätoimintaa. Teemoittelun jälkeen erottui kolme pääryhmää: toiminta Sylvia-kodissa, kumppani/ystävätoiminta ja harrastaminen (kuvio 7).

KUVIO 7. Talonvastaavien toiveet vapaaehtoistyölle

Talonvastaavat toivoivat eniten, että vapaaehtoiset liittyisivät Sylvia-kodin toimintaan, esimerkiksi laittaisivat ruokaa tai leipoisivat yhdessä nuorten kanssa tai auttaisivat nuortenkahvilan pitämisessä. Harrastustoiminnasta mainittiin tanssikurssin pitäminen ja näytelmän tekemiseen osallistuminen.

Edellä mainituissa toimintamuodoissa oli kyse ennen kaikkea ryhmätöinnasta. Myös kumppani/ystävätoiminta nähtiin tärkeänä. Talonvastaavat eivät rajanneet kahdenkeskeistä toimintaa konkreettiseen toimintamuotoon. He näkivät tärkeänä, että Sylvia-kodin nuori ja vapaaehtoinen toimisivat yhdessä.

KUVIO 8. Nuorten toiveet vapaaehtoistyölle

Nuorten keskusteluissa nousi esille neljä pääteemaa (kuvio 8): retket, harrastukset, keskusteluseura ja toiminta Sylvia-kodissa. Nuoret toivoivat retkiä/vierailuja esimerkiksi kaupunkiin ja Heinolan lintutarhaan. Yksi nuorista toivoi, että hän voisi mennä vapaaehtoisen kanssa kirkkoon. Harrastuksista mainittiin urheilu (uinti, keilaaminen), musiikki, näytelmä, tanssi, käsityö, sisustaminen ja ruuanlaitto. Erityisesti harrastuksien ja retkien kohdalla oli vaikeuksia teemoittelussa. Jos retken määrittelee Sylvia-kodin ulkopuolella tapahtuvaksi toiminnaksi, monet harrastukset (erityisesti urheiluun liittyvät) kuuluisivat retki-teemaan. Tässä teemoittelussa ne luokiteltiin harrastuksiksi (ks. liite 6). Nuoret toivoivat myös, että vapaaehtoiset osallistuisivat toimintaan Sylvia-kodissa ja tarjoaisivat juttuseuraa.

KUVIO 9. Toiveet vapaaehtoistyölle

Voi todeta, että sekä Sylvia-kodin nuorten että talonvastaavien toiveet vapaaehtoistyölle olivat lähes samanlaisia (kuvio 9). Molemmat ryhmät toivoivat, että vapaaehtoiset osallistuisivat Sylvia-kodin toimintaan ja harrastustoimintaan. Nuorten toiveet harrastamiselle olivat konkreettisia ja monipuolisia. Heillä oli talonvastaavia runsaammin ehdotuksia erilaisista harrastuksista. Talonvastaavien kumppanitoiminnan voi rinnastaa nuorten keskusteluseura-teemaan. Kumppanitoiminta on toisaalta laajalaisempaa vapaaehtoistoimintaa, käsittäen kaikenlaisen kahdenkeskeisen olemisen ja tekemisen. Se on huomattavasti enemmän kuin keskusteluseura-teema. Talonvastaavien toiveet olivat etenkin nuorten ja vapaaehtoisten kahdenkeskisessä toiminnassa. Nuoret toivoivat kaikenlaisia retkiä ilman tarkemmin erottamatta onko kyse ryhmä- tai yksilötoiminnasta. Näin voi sanoa, että nuorten retki-teema ja talonvastaavien kumppanitoiminta merkitsevät osittain samaa asiaa.

7.2 Vapaaehtoistyöntekijä Sylvia-kodissa

Keräsin kyselylomakkeen (liite 2) avulla tietoa vapaaehtoistyöntekijän aikaisemmasta suhteesta erityislapsiin ja -nuoriin, syitä ja voimavaroja vapaaehtoistoimintaan sekä tulevan vapaaehtoistyön kiinnostuksen kohteita. Täydentävää tietoa sain haastattelujen muistiinpanoista ja päiväkirjamerkinnöistä.

Kehittämishankkeeseen osallistui yhdeksän vapaaehtoistyöntekijää. Heidän joukkoon ei lasketa niitä, jotka ilmaisivat kiinnostuksensa, kävivät tutustumassa tai rekrytointitilaisuudessa keväällä 2015, mutta eivät syystä tai toisesta pystyneet osallistumaan varsinaiseen vapaaehtoistyöhön.

Suunnitteluvaiheessa muodostunut käsitys siitä, että Sylvia-kotiin hakeutuu vapaaehtoisiksi ennen kaikkea ihmisiä, joilla on jo aikaisempaa tietoa Sylvia-kodista, osoittautui oikeaksi. Kehittämishankkeen arviointivaiheessa talvella 2015 voi sanoa, että juuri tämä tekijä yhdistää enemmistöä vapaaehtoistoimijoita. Hankkeeseen osallistuneista vain yhdellä ei ollut ollenkaan aikaisempaa tietoa Sylvia-kodista.

Vapaaehtoisten joukossa oli naisia enemmän kuin miehiä. Yhdeksästä vapaaehtoistyöntekijästä kuusi oli naisia ja kolme oli miehiä. Vapaaehtoiset olivat nuoria aikuisia (20–30 vuotiaita), keski-ikäisiä, eläkkeellä olevia ja lähivuosina eläkkeelle jääviä henkilöitä. Nuoria ja eläkkeelle jääneitä tai lähivuosina jääviä oli suhteessa enemmän kuin keski-ikäisiä.

Erityisihmiset ja heidän kanssaan toimiminen oli tuttua kaikille vapaaehtoisille. He olivat kohdanneet aikaisemmin elämässään vammaisuutta, joko työnsä tai eri elämäntilanteiden kautta. Suurin osa, kuusi heistä, työskenteli tai oli työskennellyt kehitysvammaisten kanssa. Muut olivat vapaaehtoistyön puitteissa toimineet kehitysvammaisten kanssa tai heillä oli kehitysvammaisuutta lähipiirissä. Eräs vapaaehtoinen kertoi, että Sylvia-kodin asiakkaiden kohtaaminen huolestutti häntä etukäteen, koska lähiomaisen lisäksi hänellä ei ollut muita kontakteja erityisihmisiin. Hän kuitenkin totesi, että vapaaehtoistoiminnan aikana hänen huolensa osoittautui aiheettomaksi.

Vapaaehtoistyöntekijät näkivät itsensä luonteeltaan avoimina, iloisina ja energisinä. He toivat esiin, että he ovat sosiaalisesti pärjääviä ja tulevat hyvin toimeen erilaisten, myös haastavien, ihmisten kanssa. Tarvittaessa he voivat olla Sylvia-kodin asiakkaille tukihenkilöitä, vierellä kulkijoita ja opastajia. Vapaaehtoistoimijat, jolla oli, esimerkiksi ammattinsa puolesta, kokemusta kehitysvammaisten kanssa toimimisesta, toivat sen esiin tärkeänä tekijänä.

Vapaaehtoistyöhön ryhtymisen tärkein syy oli halu auttaa. Toiminta nähtiin merkityksellisenä ja hyötyä tuovana, jolla pyritään rikastamaan nuorten ja lasten elämää sekä tuottamaan heille mukavia ja arvokkaita kokemuksia. Omasta työkokemuksestaan johtuen he tiesivät, mikä on erityislapselle tärkeä:

Toiveenani on tarjota lapsille turvallinen, lämmin, luotettava ja pitkäkestoinen aikuissuhde.

Heidän tavoitteensa ja toimintansa vapaaehtoistyössä oli arkilähtöistä ja realistista.

Antaa erityisnuorille pieniä iloja arjen keskellä.

Vapaaehtoistoimijat näkivät, että kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat mielekkäässä harrastamisessa ja vapaa-ajan vietossa kumppanin, joka tukee ja tarvittaessa auttaa. Vapaaehtoistoiminnan merkityksellisyys oli tärkein motivoiva tekijä. Sylvia-kodin nuorten ja lasten ilo ja tyytyväisyys auttoi jaksamaan, loi mielekkyyttä toimintaan.

Nuoret ja iäkkäämmät suhtautuivat vapaaehtoistoimintaan käytettävissä olevaan aikaan eri tavalla. Omia voimavarojaan arvioidessa nuoret toivat selvästi esiin ajanpuutteen. Omat menot, kuten työ, harrastukset ja opiskelu, rajoittivat vapaaehtoistyötä, asettivat esteitä. Iäkkäämpi näki vapautuvan ajan yhdeksi syyksi, mahdollisuudeksi tehdä vapaaehtoistyötä. Keski-ikäinen ja eläkkeellä olevat tai siihen siirtyvä henkilöt toivat esiin sen, että kun omat lapset ovat aikuistuneita, voidaan vapaa-aika käyttää vapaaehtoistyöhön.

..tunnen, että voin antaa joillekin omaa aikaani...

Myös eläkeikäisten vapaa-ajan toimintaan vaikuttavat erilaiset velvollisuudet, kuten omat iäkkäät vanhemmat tai lapsenlapset. Ajanpuute ei tullut niin selvästi esiin rajoittavana tekijänä kuin nuorten tapauksessa. Pikemmin se tekijä, joka huomioitiin toimintaa suunnitellessa.

...lähden ajankäytössä siitä, että en liikaa ota hommia.

Voimavaroja arvioidessaan eläkeikää lähestyvät ja eläkeikäiset kiinnittivät huomionsa omaan motivaatioon, monipuoliseen elämän- ja työkokemukseen, terveydentilaan ja haluun auttaa. He näkivät vapaaehtoistyön kaksisuuntaisen prosessina, jossa sekä saadaan että annetaan.

...kun annan aikani toiselle niin saan siitä voimavaraa itsellekin...

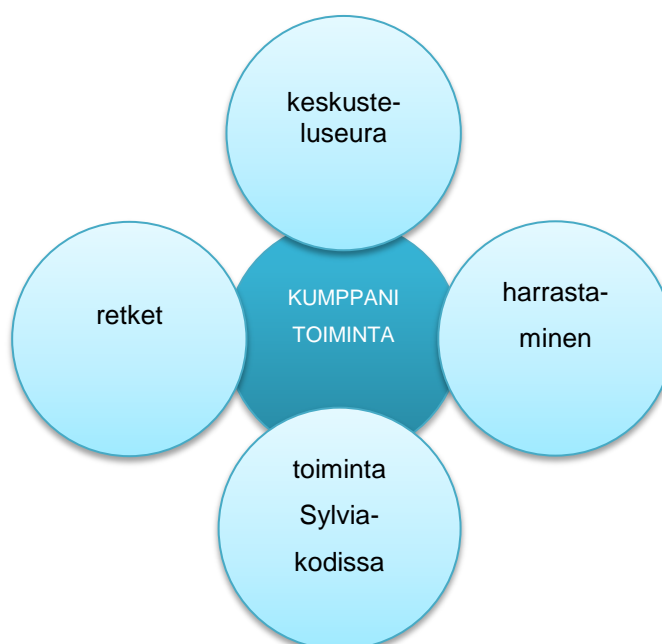
Vapaaehtoiset olivat kiinnostuneita hyvin erilaisesta toiminnasta: yksinkertaisesta lasten kanssa olemisesta vapaa-aikana erilaisten tilaisuuksien järjestämiseen. Jotkut olivat kiinnostuneita kaikenlaaisesta vapaaehtoistoiminnasta, toiset taas rajasivat selvästi toimintansa tiettyyn alueeseen, kuten esimerkiksi yhteen urheiluharrastukseen. Vapaaehtoisten toiveissa ja varsinaisessa toiminnassa näkyivät heidän aikaisempi kokemuksensa vapaaehtoistyötä, työ- ja elämäkokemuksensa sekä heidän omat kiinnostuksensa kohteet. Lähes kaikki olivat valmiita toimimaan tukihenkilönä ja pari oli kiinnostunut erityisesti ryhmätoiminnan järjestämisestä.

7.3 Kumppanitoiminnalla iloa elämään

Ystävä/kumppanitoiminta oli suosituin vapaaehtoistyömuoto. Tässä hankkeessa kumppanitoiminnalla tarkoitetaan työmuotoa, jossa vapaaehtoistyöntekijä toimii yhden nuoren/lapsen kanssa. Lähes kaikki vapaaehtoistoimijat tapasivat kumppaninsa kahden kesken vapaaehtoistyön merkeissä. Yhdessä tapauksessa vapaaehtoistoimija toimi urheilujoukkueessa henkilökohtaisena avustajana tarpeen mukaan eri nuorille.

Tapaamisten säännöllisyys ja tiheys vaihtelivat suuresti. Tapaamisia järjestettäessä huomioitiin sekä kumppanin että Sylvia-kodin nuoren/lapsen toiveet ja aikaresurssit. Toteutunut kumppanitoiminta voi teemoittelun jäl-

keen jakaa neljään pääluokkaan (kuvio 10). Eniten tehtiin retkiä eri paikkoihin. Retkillä käytiin kalassa, kylpylässä, huvipuistossa, elokuvissa, näytelyssä, konsertissa, teatterissa, jääkiekko-ottelussa ja lähikahvilassa. Harrastaminen käsitti etupäässä urheilutoiminnan, kuten uinnin ja koripallon. Kahdenkeskeistä keskusteluseuraa vapaaehtoiset tarjosivat edellä mainittujen toimintojen aikana, sen lisäksi yksi vapaaehtoinen kutsui Sylvia-kodin asukkaita kylään. Toiminta Sylvia-kodissa toteutui vain yhden toimintamuodon, valokuvauksen merkeissä.

KUVIO 10. Kumppanitoiminta

Kahdessa tapauksessa vapaaehtoistyöntekijä ja Sylvia-kodin nuori tapasivat säännöllisesti. Yksi vapaaehtoistoimija oli kumppaninsa kanssa aina kun yhteinen aika löytyi. Viimeiseen vaikuttivat pitkälti Sylvia-kodin nuoren vierailut kotona ja vapaaehtoistoimijan omat menot. Kaikesta huolimatta tapaamiset olivat säännöllisiä: tietyinä viikonpäivinä tiettyyn aikaan mentiin ennalta sovittuun urheiluharrastukseen.

Toinen työntekijä tapasi kumppaninsa säännöllisesti viikoittain keväällä vuonna 2015 yhteisen harrastuksen, valokuvauksen parissa. Tapaamisiin oli varattu puolitoista tuntia ja edellisellä kerralla sovittiin, mitä seuraavalla

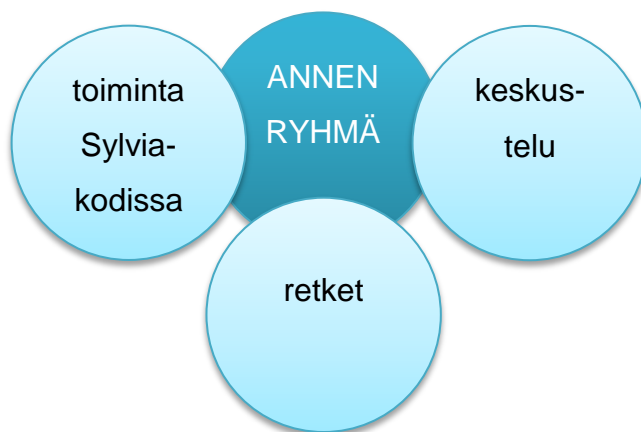
kerralla tehdään. Varsinaisen valokuvauksen lisäksi vapaaehtoistyöntekijä ohjasi nuorta kuvien tallentamisessa ja kuvakäsittelyssä. Tapaamiset olivat rentoa yhdessäoloa yhteisen harrastuksen parissa. Kyseinen vapaaehtoistyö loppui kun Sylvia-kodin nuoren elämäntilanne muuttui.

7.4 Yhdessä ryhmässä

Luvussa 6.1 kerrottiin, miten ryhmämuotoista toimintaa käytettiin suunnitteluvaiheessa. Ryhmätoimintamuotoa käytettiin myös perehdyttämisvaiheessa ja varsinaisessa vapaaehtoistoiminnassa sekä arviointivaiheessa. Keväällä vuonna 2015 vapaaehtoistyöntekijät ja Sylvia-kodin nuoret tapasivat toisensa eurytmiatunnilla. Yksi vapaaehtoisista ei päässyt mukaan, mutta hänen tilallaan oli vapaaehtoistyöstä kiinnostunut nuori opiskelija. Tunnin tarkoitus oli tutustua puolin ja toisin. Tunnin rakenne ja harjoitukset olivat Sylvia-kodin nuorille ennestään tuttuja. Vapaaehtoiset liittyivät mukaan avoimin mielin. He näkivät, miten vaivattomasti ja sujuvasti nuoret pystyvät toimimaan tutussa ympäristössä.

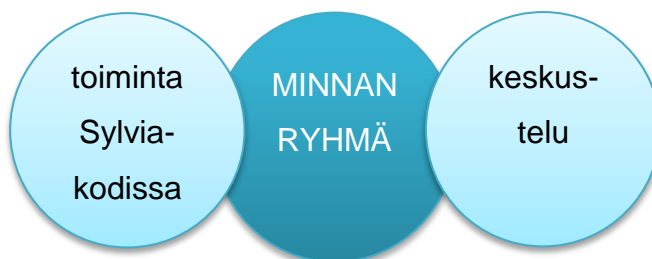
Vapaaehtoistyössä kaksi toimijaa sitoutuivat viikoittaiseen tapaamiseen Sylvia-kodin asukkaiden kanssa. Molemmat tapasivat Sylvia-kodin työpajoilla toimivia nuoria aikuisia kerran viikossa. Anne (nimi muutettu) tapasi Sylvia-kodin työpajalaisia (kuvio 11) vuoden 2014 elokuusta vuoden 2015 toukokuuhun, Minna (nimi muutettu) keväällä vuonna 2015 (kuvio 12). Syksyllä vuonna 2015 tapaamiset ovat vapaaehtoistyöntekijöistä johtuvista syistä harventuneet ja niitä on kerran kuussa tai jopa harvemmin. Myös Sylvia-kodin nuorten ryhmä on eri syistä pienentynyt ja syksyllä vuonna 2015 toimintaan osallistui neljä nuorta.

Annen ryhmä tapasi sekä Sylvia-kodissa että kävi sen ulkopuolella retkillä. Retkillä käytiin näyttelyssä, konsertissa, messutapahtumissa ja tutustuttiin jätekeskus Kujalan toimintaan. Sylvia-kodissa toteutuneissa ryhmätapaamisissa tehtiin sosiaalista eurytmiaa, maalattiin vuodenaikoihin liittyviä kuvia, leivottiin joulupipareita ja keskusteltiin ajankohtaisista kysymyksistä.

Kuvio 11. Annen ryhmätapaamiset

Minnan ryhmätapaamiset toteutuivat etupäässä Sylvia-kodissa (kuvio 12). Retkiä oli vaikea toteuttaa, koska Minnalla ei ollut ajokorttia. Minna oli valinnut jokaista tapaamiskertaa varten etukäteen sovitun aiheen tai toimintamuodon. Minnan ryhmässä etupäässä keskusteltiin nuoria kiinnostavista asioista. Sen lisäksi myös piirrettiin ja lausuttiin runoja.

Kuvio 12. Minnan ryhmätapaamiset

Kehittämishankkeen väli- ja loppuarvioinneissa touko- ja lokakuussa 2015 palautettiin ryhmäkeskusteluissa mieleen, mitä oli tehty ja miten vapaaehtoistoiminta oli sujunut sekä kuultiin toiveita tulevaisuuden suhteen. Palauttekeskusteluihin osallistuivat nuorten lisäksi vapaaehtoistyöntekijä ja kehittäjä/tutkija. Tapaamisissa sekä vapaaehtoistyöntekijä että nuoret kertoivat olevansa tyytyväisiä toimintaan. Nuoret toivoivat, että tulevaisuudessa voisi olla sekä kumppani- että ryhmätoimintaa. Todettiin, että yhtenen ruuan-

laitto ja leipominen eivät toteutuneet. Harrastuksista uusina ideoina nousivat esiin elokuvaillat ja sirkustempujen oppiminen.

Talonvastaavien viikoittaisessa kokouksessa pohdittiin vapaaehtoistyön tuloksia ja tulevaisuutta lokakuussa vuonna 2015. Talonvastaavat olivat toivoneet vuotta aikaisemmin, että vapaaehtoiset osallistuisivat tapahtumien järjestämiseen Sylvia-kodissa. Kumppanitoiminta oli heidän mielestään toteutunut monipuolisesti, mutta toive oli, että se kehittyisi ja laajenisi. Vapaaehtoistoiminta näkyi heidän mielestään vähän talon elämässä ja kokouksessa pohdittiin, miten vapaaehtoisia voisi paremmin saada mukaan Sylvia-kodin yhteisön toimintaan. Keskustelusta erottui kaksi selkeää kehitettävää toimintasuuntaa: vapaaehtoisten mukaan saaminen Sylvia-kodin juhliin ja muihin tapahtumiin sekä talon henkilökunnan ja vapaaehtoisen välinen tiiviimpi yhteydenpito.

7.5 Vapaaehtoistyön prosessimalli

Kehittämishankkeen tuloksena käynnistyi vapaaehtoistoiminta Sylvia kodissa ja kehittyi vapaaehtoistyön prosessimalli (liite 7). Prosessin käynnistää vapaaehtoiseksi hakijan yhteenotto Sylvia-kotiin. Vapaaehtoistyön koordinaattorin tehtävä on vastata vapaaehtoistyöstä kiinnostuneen henkilön yhteydenottoon, tavata hänet henkilökohtaisesti ja haastatella (liite 4). Hakija täyttää joko paikan päällä tai kotona kyselykaavakkeen (liite 2). Hakemuksen ja kyselykaavakkeen perusteella Sylvia-kodin henkilökunnan jäsenistä koostuva vapaaehtoistyöryhmä yhdessä vapaaehtoistyön koordinaattorin kanssa päättävät, voiko kyseinen ihminen toimia Sylvia-kodissa vapaaehtoisena. Mikäli sekä vapaaehtoinen että Sylvia-kodin vapaaehtoistyöryhmä ovat valmiita jatkamaan, allekirjoitetaan hakemus (liite 3).

Hakemuksen allekirjoittamisen jälkeen on perehdyttämisvaihe, jolloin koordinaattori esittelee tulevalle vapaaehtoiselle Sylvia-kodin perehdyttämislisan (liite 5). Seuraavassa, suunnitteluvaiheessa prosessiin liittyvät Sylvia-kodin asukkaat. Yhdessä vapaaehtoisen ja koordinaattorin kanssa tutustutaan ja suunnitellaan toimintaa.

Prosessimallissa näkyy Sylvia-kodin henkilökunnan suurempi rooli kuin kehittämishankkeessa vapaaehtoistoiminnan suunnittelussa ja arjessa tukemisessa. Malli seuraa lokakuussa 2015 talonvastaavien arviointipalaverissa esille noussutta ajatusta Sylvia-kodin henkilökunnan tiiviimmästä yhteistoiminnasta vapaaehtoisten kanssa.

8 POHDINTA

8.1 Vapaaehtoistyön prosessiarviointi

Kehittämishankkeen etenemistä seurattiin prosessiarviointia käyttäen. Kehittämishankkeelle tyypillinen prosessimainen etenemistapa perustuu seurannassa ja arvioinnissa saatuun tietoon. Prosessiarvioinnissa tarkastellaan toimintaa, jonka avulla kehittämishankkeen päämääriä toteutetaan. Arvioinnilla tuodaan esille käytetty toimintatapa sekä hankkeen taidekohdat (millaiset ja milloin), ongelmatilanteet sekä toimivat ratkaisut. Prosessiarviointi perustuu itsearviointiin ja oppimiskokemusten peilaamiseen. (Seppänen-Järvelä 2004, 19.) Tavallisesti kerätään kvalitatiivista aineistoa. Usein käytettyjä menetelmiä ovat havainnointi ja vapaamuotoiset haastattelut. (Robson 2001, 100, 106.) Keräsin tietoa prosessin sujumisesta haastatteluilla ja havainnoinnilla.

Tässä kehittämishankkeessa toimintaa ohjasi pitkälti reflektointi ja arviointi. Alkuperäiset suunnitelmat olivat vain suuntaa antavia ja prosessin kulun määritteli kehittämishankkeen tarkoitus lisätä vapaaehtoistyön avulla Sylvia-kodin asiakkaiden osallisuutta ja parantaa elämisen laatua. Kehittämishanke toteutui, toisin kuin alkuperäisessä suunnitelmassa, kaksivaiheisena. Mahdollisesti kehittämishanke olisi onnistunut yksivaiheisena, jos toisessa vaiheessa käytettyjä rekrytointikanavia olisi käytetty heti alusta lähtien.

Prosessin käynnistäminen voi olla joskus hidasta ja toimijoiden mukaan saaminen haasteellista. Jo hankkeen suunnitteluvaiheessa on tiedostettava mahdolliset riskit. (Toikko & Rantanen 2009, 8, 64.) Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa ongelmalliseksi osoittautui kiinnostuneiden vapaaehtoisten tavoittaminen. Keväällä vuonna 2014 laaditussa suunnitelmassa tavoitteena oli rekrytoida viidestä kymmeneen vapaaehtoista niiden ihmisten joukosta, jotka olivat tai olivat olleet tekemisissä Sylvia-kodin asiakkaiden kanssa. Vaikka olin tietoinen, että mahdollisesti kukaan ei olisi kiinnostunut vapaaehtoistoiminnasta Sylvia-kodissa, toivoin, että monet haluaisivat kehittää vapaaehtoistoimintaa ja edesauttaa sillä nuorten osalli-

suutta yhteiskuntaamme. Hankkeen ensimmäinen vaihe todisti, että vapaaehtoisten rekrytointi on vaativa tehtävä. Vain kaksi vapaaehtoista ilmoittautui. Toinen heistä toteutti laajaa ja monipuolista vapaaehtoistoimintaa, joka käsitti sekä ryhmä- että kahdenkeskeistä vapaaehtoistyötä. Vaikka hänen toimintansa oli antoisaa, ei se ollut riittävää.

Kehittämishankkeen ohjaamiseen ja toiminnan parantamiseen tarvitaan jatkuvaa arviointia (Seppänen-Järvelä 2004, 21). Erityisesti, kun kehitetään uutta toimintaa voivat jopa hyvin vaatimattomat arvioinnit tuoda esiin näkemyksiä ongelmista, joita todennäköisesti esiintyy. Samalla ne voivat myös osoittaa ratkaisuja ongelmien voittamiseksi. (Robson 2001, 105.)

Ensimmäisen vaiheen arviointi osoitti, että rekrytointi ei ollut riittävää. Kehittämishankkeen toisessa vaiheessa rekrytointi suuntautui Sylvia-kodin ulkopuolelle. Sanomalehti-ilmoitus toi kolme uutta vapaaehtoista, mutta ei lisännyt oleellisesti Sylvia-kodin ulkopuolisten toimijoiden määrää. Yhdelle siinä vaiheessa mukaan tulleesta vapaaehtoisesta Sylvia-koti oli ennestään tuttu ja hän olisi aloittanut vapaaehtoistoiminnan aikaisemmin, mikäli tieto vapaaehtoistoiminnan aloittamisesta olisi tavoittanut hänet. Kolmesta infotilaisuuteen osallistujasta kaksi jatkoi vapaaehtoistyötä.

Infotilaisuus koulussakaan ei lisännyt vapaaehtoisten määrää. Se laajensi opiskelijoiden käsitystä Sylvia-kodista ja sen asukkaista. Todennäköisesti se alensi myös opiskelijoiden kynnystä toimia vapaaehtoisina kehitysvammaisten ihmisten parissa. Opiskelijoiden ja opettajien tapaaminen avarsi kehittäjän/tutkijan ymmärrystä rekrytointikanavista sekä käsitystä siitä, millä tavalla eri ikäryhmiä voi tavoittaa. Tilaisuuden perusteella syntyi ajatus infolehtisen laatimisesta.

Keväällä ja syksyllä 2015 toiminnan aloitti vielä viisi vapaaehtoista. Rekrytointiin kuului, suostumuksen allekirjoittamisen ohella, vapaaehtoisten suullinen haastattelu ja kyselykaavakkeen täyttäminen. Kyselykaavakkeiden palauttaminen ei sujunut aina ongelmitta ja vaati muistutusta. Kyselyä suunnitellessani tarkoitukseni oli antaa ihmisille mahdollisuus kotona rauhassa pohtia ja kirjoittaa vastauksia. Haastatteluissa olisi voinut jotain

oleellista unohtua ja myöhemmin palautua mieleen. Toisaalta on mahdollista, että ihmiset kokevat kyselykaavakkeen täyttämisen ylimääräisenä vaivana, joka unohtuu helposti ja jää tekemättä.

Kaikille vapaaehtoisille järjestettiin alkuhaastattelu. Niille vapaaehtoisille, jotka eivät olleet aikaisemmin mukana Sylvia-kodin toiminnassa, järjestettiin myös tutustumiskierros Sylvia-kotiin perehdyttämisen yhteydessä. Haastattelussa hakijat olivat avoimia ja kertoivat vaivattomasti omista kokemuksistaan kehitysvammaisten ihmisten ja vapaaehtoistyön parissa sekä suunnitelmistaan vapaaehtoistyön suhteen.

Perehdyttämisessä otin huomioon hakijan aikaisemman kokemuksen kehitysvammaisuudesta, Sylvia-kodista ja vapaaehtoistyöstä. Kehittämishankkeen aikana kehittyi käsitys siitä, millaisia teemoja pitäisi käydä läpi haastattelussa (liite 2) ja millaisia aiheita pitäisi käsitellä perehdyttämiskeskustelussa (liite 3). Jokaisen ihmisen kohtaaminen oli yksilöllinen ainutkertainen tapahtuma ja tarkan kaavan noudattaminen olisi voinut vaikuttaa tapaamisen ilmapiiriin. Esitetyt ohjeet olivat apuvälineitä, jotka auttoivat muistamaan oleellisia aiheita ja asioita. Ennen vapaaehtoistoiminnan aloittamista varmistin jokaisen vapaaehtoistoimijan kanssa käydyssä keskustelussa, että meillä oli yhteinen näkemys vapaaehtoistoiminnasta ja siihen liittyvistä seikoista.

Vapaaehtoistyön toimintamuotojen suunnittelussa otettiin huomioon Sylvia-kodin nuorten ja talonvastaavien esittämät toivomukset sekä vapaaehtoisten toiveet ja vahvuudet. Tarkoituksena oli osallistuttaa vapaaehtoistyöntekijöitä, innostaa ja rohkaista heitä toiminnassaan. Kävi ilmi, että Sylvia-kodin nuorten ja vapaaehtoisten käsitykset toiminnasta olivat usein samansuuntaisia.

Vapaaehtoistyön suunnittelu osoittautui helpoksi. Toisaalta Sylvia-kodin nuorten ja talonvastaavien toiveet käsittivät monipuolista toimintaa, toisaalta vapaaehtoisilla oli itsellään aika selvä käsitys omista vahvuuksista ja toiminnasta, mitä he halusivat toteuttaa. Kehittämishankkeessa liikuttiin pitkälti vapaaehtoisten toiveiden ja ehdotusten mukaan, mutta se ei vaikut-

tanut vapaaehtoistoiminnan monipuolisuuteen ja Sylvia-kodin nuorten tyytyväisyyteen.

Vapaaehtoistoiminta oli mielekästä ja antoisaa molemmille osapuolille: sekä Sylvia-kodin nuorille että vapaaehtoisille. Huomioiden nuorten suunnitteluvaiheessa esitetyt toiveet vapaaehtoistoiminnalle (ks. kuvio 8), toiminta oli nuorten toivomusten mukaista. Koska nuoret pystyivät henkilökohtaisen tuen turvin käymään retkillä ja muulla tavalla osallistumaan vapaa-ajallaan itse valitsemallaan tavalla yhteiskuntaelämään, vastasi kehittämishankkeen toteutus sen tarkoitusta. Se lisäsi Sylvia-kodin nuorten osallisuutta.

Kumppanitoiminta osoittautui huomattavasti laajemmaksi kuin sitä alun perin oli suunniteltu, käsittäen kaikki vapaaehtoistyölle asetetut toiveet (kuviot 7 ja 8). Tässä kehittämishankkeessa kumppanitoiminnan voi rinnastaa yksilölliseen vapaaehtoistyöhön. Kumppanitoiminta tarjosi vapaaehtoistoimijan työpanoksen vain yhdelle Sylvia-kodin asiakkaalle kerrallaan, mutta samalla sen avulla voitiin huomattavasti tuloksekkaammin edistää kehitysvammaisen ihmisen osallisuutta yhteiskuntaan.

Kumppanitoiminta toteutui pitkälti Sylvia-kodin asiakkaiden vapaa-aikana ja ryhmämuotoinen toiminta työ/päivätoiminnan aikana. Vapaaehtoistoimintaan vaikuttivat Sylvia-kodin asukkaiden elämäntilanteiden muutokset, kuten opiskelujen aloittaminen tai toimintakyvyn heikkeneminen. Kehittämishankkeessa oli aktiivisia ja hiljaisia kausia. Erityisesti kesät osoittautuivat vapaaehtoistoiminnan kannalta hiljaisiksi. Silloin monet Sylvia-kodin nuoret aikuiset olivat lomalla. Myös vapaaehtoisilla oli erilaisia menoja ja aikataulujen yhteensovittaminen osoittautui haastavaksi. Syksyllä toiminnan aloittaminen vaati koordinoitua ja aikataulujen yhteensovittamista.

Hankeen etenemistä ohjasivat sekä nuorten toivomukset että vapaaehtoisten toiveet, vahvuudet ja aikaresurssit. Aina suunnitelmat eivät toteutuneet. Sylvia-kodin nuoren erilaiset elämäntilanteet, kuten sairastumiset, koulun aloittaminen tai paikkakunnalta muutto, aiheuttivat suunnitelmien muutoksia ja sen myötä muutoksia vapaaehtoistyöhön.

Arvioinnin tulokset kertovat toiminnan avulla saadusta välittömästä hyödyistä. Keskeinen huomio kiinnitetään hyödynsaajien eli osallistuneiden mielipiteisiin. Arvioinnin tekijä kartoittaa, miten prosessiin osallistuneet ovat kokeneet toiminnan ja mitä välitöntä hyötyä he ovat saaneet. (Virtanen 2007, 88.) Olin yhteydessä vapaaehtoiisiin lähes jokaisen tapaamisen yhteydessä, usein sekä ennen tapaamista että sen jälkeen. Vapaaehtoistoiminta, sen muodot ja tarvittavat tilat, kulkuvälineet ja muu siihen liittyvä suunniteltiin yksilökeskustelussa, jotka usein toteutuivat puhelimitse. Samalla voitiin yhdessä arvioida edellisiä tapaamisia ja tarkastella tuleviin kohtaamisiin tarpeellisia kysymyksiä. Yksilökeskustelut olivat täten sekä suunnittelua että tarpeellista reflektointia työn onnistumisen kannalta. Keräsin jatkuvasti Sylvia-kodin asiakkailta, vapaaehtoisilta ja henkilökunnalta suullista palautetta sekä tein niiden perusteella muistiinpanoja kehittämishankkeen sujumisesta. Yksilöllisten arviointikeskustelujen lisäksi järjestettiin asianomaisten kanssa ryhmämuotoisia arviointikeskusteluja.

Kehittämishankkeen toisessa vaiheessa toteutui vapaaehtoistyö suunnitellussa mittakaavassa. Sen tuloksena toteutuivat kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus.

8.2 Kehittämishankkeen tulosten arviointi ja hyödynnettävyys

Arvioinnin yhtenä tärkeänä tehtävänä on tuottaa tietoa niin asiantuntijoille, organisaatioille kuin yhteiskunnalliselle päätöksenteolle (Toikko ja Rantanen 2009, 61–62). Tähän saakka Sylvia-kodissa on huomioitu ennen kaikkea ulkomaalaisten vapaaehtoistyöntekijöiden toiminta. Usein talonvastaava on ollut nuoren vapaaehtoistyöntekijän rohkaisija ja rinnalla kulkija, tukihenkilö. Vapaaehtoisen saamispuoli on ollut huomattavasti painavampi kuin antamispuoli. Tässä kehittämishankkeessa oli tavoitteena aloittaa Sylvia-kodissa uudenlainen vapaaehtoistyö ja luoda toimintamalli.

Kehittämishankkeen tuloksena kehitettiin vapaaehtoistyöhön hakemiskaa-vake, kyselykaavake, perehdyttämislista ja vapaaehtoistyön prosessimalli sekä jatkosuositukset tulevaisuudelle. Ne saivat muotonsa ja sisältönsä kehittämishankkeen aikana. On sekä todennäköistä että toivottavaa, että

ne kehittyisivät ja täydentyisivät kehittämishankkeen jälkeen vapaaehtoistoiminnan kehittymisen mukaisesti.

Arvioinnin avulla voidaan tuoda esille niin osallistujien kuin sidos- ja eturyhmienkin näkökulmat (Toikko ja Rantanen 2009, 61). Koska tämä kehittämistoiminta oli suunnattu nuorten osallisuuden ja sen kautta heidän elämänlaatunsa parantamiseen, arviointi kohdistui ensimmäisenä siihen, miten Sylvia-kodin nuorten odotukset vapaaehtoistoiminnalle tulivat toteutetuiksi ja miten vapaaehtoistyö edisti heidän osallisuuttaan yhteiskuntaan.

Luvussa 3.3 todettiin, että osallisuudella ymmärretään eri asioita. Erikssonin (2008, 176) mukaan vammaisten ihmisten sosiaalinen osallisuus näkyy itsemääräämisoikeutena ja omaehtoisena toimintana. Tässä kehittämishankkeessa tärkeätä oli kuunnella Sylvia-kodin nuorten aikuisten toiveita ja toteuttaa niitä vapaaehtoistoiminnassa. Sylvia-kodin nuorten aikuisten toiveet vapaaehtoistyölle (kuvio 8) toteutuivat. He saivat itse suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaansa vapaaehtoisten kanssa.

AAIDD:n ohjeiden (2010, 17) mukaan osallisuuden tasoa arvioidessa tulisi tarkastella kehitysvammaisten osallistumista aktiviteetteihin, tapahtumiin ja organisaatioiden toimintaan. Kehittämishankkeen tuloksena erityisesti osallistuminen erilaisiin aktiviteetteihin ja tapahtumiin lisääntyi. Vapaaehtoistyö toi vaihtelua Sylvia-kodin asiakkaiden elämään, muuttaen sitä rikkaammaksi ja avoimemmaksi. Kehittämishankkeessa vapaa-ajan harrastuksilla, kuten urheilulla, valokuvauksella, musiikilla, elokuvilla tai teatterilla, oli tärkeä merkitys nuorten kehitysvammaisten elämänlaadun ja osallisuuden parantamisessa.

Vapaaehtoistoiminta käsitti pitkälti vapaa-ajan aktiviteettejä. Myös päivätoiminnan aikana toteutunut vapaaehtoistyö ei liittynyt työhön, vaan on rinnastettava vapaa-ajan toimintaan. Eriksson (2008, 95) on tutkimuksessaan todennut, että vammaisille ihmisille vapaa-ajanaktiviteetit vahvistavat heidän itsearvostustaan sekä antavat tunteen merkityksellisestä tekemisestä ja sosiaalisesta kyvykkyydestä. Täytyy kuitenkin huomioda, että

monet kehitysvammaiset ihmiset eivät pysty ilman saattajaa tai tukea osallistumaan vapaa-ajan aktiviteetteihin.

Vapaaehtoisen kumppanin tehtävä oli olla seura ja tuki eri toiminnoissa, eroten ammattilaisen tai vanhemman roolista, joiden tehtävänä oli ohjata tai kasvattaa. Toiminnan myötä myös Sylvia-kodin asiakas sai uuden roolin, kumppani-roolin. Hän toimi tasavertaisena vapaaehtoisen kanssa. Kumppanitoiminta lisäsi Sylvia-kodin nuorten aikuisten osallisuutta, laajentaen vuorovaikutusta eri ihmisten kanssa ja liittäen heidän roolikarttaansa uuden kumppani-roolin (vrt. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities 2010, 17).

Vapaaehtoistyö vahvisti Sylvia-kodin nuorten aikuisten tunnetta siitä, että he pystyvät toimimaan itseään kiinnostavalla tavalla erilaisissa ympäristöissä. Eriksson (2008, 87–88) toteaa, että sosiaalisten suhteiden puitteissa ihmisellä tulisi olla tunne sosiaalisesta kyvykkyydestä ja kompetenssista. Hänen tulisi tunkea tiettyä itsenäisyyden astetta toimintaan. Sosiaalisia identiteettejä rakennetaan sellaisissa aktiviteeteissa, mielenkiinnon kohteissa ja sosiaalisissa suhteissa, jotka ovat asianosaisille tärkeitä, tuovat mielihyvän ja tyytyväisyyden tunteen,

Sylvia-kodin nuorten aikuisten lisäksi kehittämishankkeen toinen aktiivinen toimijaryhmä olivat vapaaehtoiset. Olin suunnitteluvaiheessa oletanut, että vapaaehtoisiksi hakeutuu ihmisiä, joilla on ennestään jonkinlainen yhteys joko Sylvia-kotiin tai sen asukkaisiin. Hypoteesi osoittautui pitkälti todeksi. Vain kahdella vapaaehtoisista ei ollut minkäänlaista aikaisempaa yhteyttä Sylvia-kotiin. Toisella heistä ei ollut henkilökohtaista suhdetta Sylvia-kotiin, vaan hän oli kuullut vapaaehtoistyön mahdollisuudesta Sylvia-kodissa työskentelevältä ystävältään. Kehittämishankkeen tulokset osoittavat, että vapaaehtoisiksi hakeutui henkilöitä, joilla oli aikaisempaa kokemusta kehitysvammaisten kanssa toimimisesta. Vaikka kyse oli pienimuotoisesta kehittämishankkeesta, ovat sen tulokset samansuuntaisia aikaisempien tutkimusten ja raporttien kanssa (esimerkiksi Eriksson 2008; Oulasvirta & Vaitti 2010; Oulasvirta & Vaitti 2015), joissa todetaan, että kehitysvammai-

siin ihmisiin suhtaudutaan varovaisesti, ja se on vieras asia monille vammattomille ihmisille.

Kehittämishankkeen tulosten perusteella voi sanoa, että Sylvia-kodissa vapaaehtoistoimijat voivat olla entisiä tai nykyisiä työntekijöitä, nuoria ihmisiä, jotka vasta suunnittelevat opintoja tai opiskelevat sosiaalia sekä eläkkeellä tai osa-aika-eläkkeellä olevia ihmisiä. Tässä hankkeessa kaikilla heillä oli kokemusta joko työnsä tai elämäntilanteensa takia erityisihmisistä. Osallistuneista kaksi kolmasosaa oli naisia. Erityisesti urheiluharrastusten kannalta olisi hyvä, että saataisiin toimintaan mukaan enemmän miehiä. Aikaisemmat kokemukset osoittavat, että kehitysvammaisille miehille on vaikea löytää miespuolisia vammattomia kavereita (Oulasvirta & Vaitti 2015, 17).

Vapaaehtoistyön aloittaminen vaatii aikaa. Kehittämishankkeeseen osallistui yhdeksän vapaaehtoista. Kehitysvammaisten ihmisten kanssa toimittaessa tarvitaan ennakoluulottomuutta ja aikaa. Lyhyellä aikavälillä ei saavuteta tuloksia. Sylvia-kodin ulkopuolelta tulleiden vapaaehtoisten integraatio yhteisöön on pitkä prosessi ja puolitoista vuotta oli siihen liian lyhyt aika. Vapaaehtoistyön maailma on suunnitelmallisen, systemaattisen, päämäärätietoisen ja pitkäjänteisen toiminnan tulosta (Marjovuori 2014, 108). Vapaaehtoistyön alkuvaiheessa vapaaehtoistoimijoita voi olla vähän (esimerkiksi Oulasvirta 2011, Oulasvirta & Vaitti 2013).

Vapaaehtoisten rekrytoinnin haastavuudesta ja merkityksellisyydestä puhuvat monet tutkijat. Marjovuori (2014, 88) toteaa, että rekrytointi on tärkeää, koska sen avulla löydetään vapaaehtoiset toimintaan sekä ylläpidetään ja laajennetaan vapaaehtoistoimintaa organisaatiossa. Pessin ja Oravasaaren (2010, 188 – 189) tutkimuksessa järjestöjen vapaaehtoistoiminnan yhtenä selkeänä sisäisenä heikkoutena oli uusien toimijoiden rekrytoinnin vaikeus. Haasteet liittyivät vaikeuteen saada ihmisiä mukaan ja sitoutumaan pitkäksi aikaa. Myös Best Buddies -projektin loppuraportista ilmenee, että vapaaehtoisten rekrytointi on yksi toiminnan haasteista. Se vie paljon aikaa eikä tuota aina tuloksia. (Oulasvirta & Vaitti 2015, 17, 33.) Aro (2012, 62) toteaa YAMK-opinnäytetyössään, että on tärkeä hoitaa rek-

rytointia tehokkaasti ja tehdä vapaaehtoistyöstä houkuttelevaa. Huolen aiheena on rekrytoinnin haasteellisuuden lisäksi kilpailu vapaaehtoisista.

Aron (2012, 62) tutkimuksessa vapaaehtoistoiminnan koordinaattorit nostivat rekrytointiosaamisessa erityisesti tarpeen löytää oikeanlaiset rekrytointikanavat. Tässä kehittämishankkeessa rekrytoinnissa tärkeäksi osoittautui henkilökohtainen kontakti, pyyntö ryhtyä vapaaehtoiseksi. Pessin ja Oravasaaren (2010, 188) mukaan uusia vapaaehtoisia hankitaan tavallisesti välittämällä tietoa nykyisten kautta, kutsumalla mukaan järjestön aktiivisia toimijoita tai pyytämällä uusia ihmisiä henkilökohtaisesti mukaan. Marjovuon (2014, 89) toteaa, että henkilökohtaiset kontaktit ovat tärkeä voimavara, koska vapaaehtoistyöntekijöiden ystävien joukossa on todennäköisesti ihmisiä, joilla on samankaltainen arvomaailma. Sosiaalisen verkoston kautta tapahtuva rekrytointi kohdistuu tiettyyn ihmisryhmään eikä ole satumanvaraista.

Ikä vaikutti tapaan löytää kiinnostuneita vapaaehtoisia ja on oleellista huomioida, että perinteinen sanomalehti-ilmoitus tavoitti etupäässä osaa eläkeläisillä tai eläkkeellä olevat. Lehti-ilmoituksella ei tavoitettu opiskelijoita. Kävimme ammattioppilaitoksen kevätleirillä kertomassa vapaaehtoistyöstä Sylvia-kodissa. Ainoa ihminen noin kuudestakymmenestä läsnäolijasta, joka oli huomannut lehti-ilmoituksen, oli opettaja.

Marjovuon (2014, 62) mukaan sosiaali- ja terveysalan oppilaitokset ovat varteenotettavia rekrytointipaikkoja. Myös Best Buddies -projektit löysivät vapaaehtoistyöstä kiinnostuneita opiskelijoita alan oppilaitoksista. Sylvia-kodin vapaaehtoistyön kehittämishankkeeseen ei osallistunut opiskelijoita. Todennäköisesti siihen on ainakin kolme syytä. Ensimmäisenä voi todeta, että Sylvia-koti on pieni organisaatio ja vapaaehtoistoiminta tapahtuu vastaavasti pienessä mittakaavassa. Suurissa organisaatioissa vapaaehtoistoiminta ja siihen liittyvä muu toiminta, kuten koulutus, vertaistapaamiset, virkistystoiminta ja muu vastaava, toteutuu aivan eri laajuudessa. Vapaaehtoistoiminta niissä voi olla huomattavasti houkuttelevampaa. Toinen rajoittava tekijä on ennakkoluulo kehitysvammaisia kohtaan, josta mainittiin aikaisemmin. Kolmas vaikuttava tekijä on opetussuunnitelma. Mikäli ope-

tussuunnitelmassa on vapaaehtoistyötä ja/tai kehitysvammaisuutta käsittelevä opintojakso, myös oppilaitos ja opiskelijat ovat kiinnostuneita ja etsivät sen toteuttamismahdollisuuksia.

Nuoret vapaaehtoiset löysivät itse, ilman erityisen rekrytoinnin apua, tiensä vapaaehtoisiksi. He kuulivat vapaaehtoistoiminnasta tutuilta tai tunsivat Sylvia-kodin asiakkaita entuudestaan ja olivat kiinnostuneita toimimaan heidän kanssaan. Nuorten vapaaehtoisten kohdalla tärkeäksi osoittautui heidän oma kiinnostuksensa toimia vapaaehtoisena. Grönlund (2012b) tutki väitöskirjassaan nuorten aikuisten arvoja ja identiteettejä suhteessa vapaaehtoistointaan. Hän toteaa, että vapaaehtoistyö tarjoaa nuorille mahdollisuuden perusarvojen reflektointiin ja ilmentämiseen. Nuoret eivät hyväksy yhteiskunnassa vallitsevaa epätasa-arvoa ja itsekkyyttä sekä kokevat, että voivat vapaaehtoistoinnallaan puolustaa vasta-arvoja. Suomessa on nuorten aikuisten joukossa keskeistä altruistisen motivaation pohjalta tehty vapaaehtoistyö, joka pohjautuu tasa-arvoa ja huolenpitoa korostaviin kulttuurisiin arvoihin. (Grönlund 2012b, 64, 72.)

Vapaaehtoistoiminnan aloittamiseen kuului perehdys- ja koulutusvaihe. Tämä on tärkeä osa vapaaehtoistyön suunnitelmallisuutta ja antaa vapaaehtoiselle valmiudet toimia (Marjovuori 2014, 89). Myös Best Buddies -kaveritoiminnassa järjestettiin vapaaehtoisille kasvotusten haastattelu ja aloituskoulutus (Oulasvirta & Vaitti 2015, 16). Mikäli rekrytoidaan yksittäisiä ihmisiä, koulutustilaisuuksia ei pysty järjestämään. Alkuhaastattelut ja perehdyttäminen organisaation toimintaan ja asiakkaisiin täytyy hoitaa yksilöllisesti.

Osa vapaaehtoisista osallistui vapaaehtoistyöhön säännöllisesti, osa harvaksen. Vapaaehtoisten kiinnostuksen ylläpitäminen osoittautui haastavaksi koko kehittämishankkeen ajan. Aina onnistuneesti alkanut vapaaehtoistyö ei jatkunut toivotulla tavalla. Tässä kehittämishankkeessa kiire ja haastava elämäntilanne olivat tärkein keskeyttämisen syy. On myös todennäköistä, että kehittäjälle/tutkijalle ei haluttu suoraan kertoa, mikäli vapaaehtoistyö kehitysvammaisten kanssa ei vastannut odotuksia. Vapaaehtoisten sitoutumisen haasteellisuus on tunnettu ilmiö (Aro 2012, 62;

Marjovuori 2014, 92). Motivaatio-ongelmat voivat johtavaa jopa siihen, että ihmiset ilmoittautuvat mukaan toimintaan, mutta eivät osallistu varsinaiseen vapaaehtoistyöhön. Best Buddies -kaveritoiminnassa 18 prosenttia mukana olleista kaveripareista keskeytti toimintansa ennen kauden virallista päätöstä. Keskeytykset johtuivat elämäntilanteen muutoksista, kiireestä tai epäsopivaksi koetusta kaverista tai kehitysvammaisen henkilön käyttäytymiseen liittyvistä haasteista. (Oulasvirta & Vaitti 2015, 17, 33.)

Sylvia-kodin nuorten aikuisten sopimattomalta käyttäytymiseltä välttymiseksi oli tarpeellista tehdä sopimuksia. Esimerkiksi yhdessä tapauksessa muistutettiin säännöllisesti, ennen jokaista tapaamista, pelisääntöistä. Tämä toimintatapa todennäköisesti osaltaan edesauttoi kumppanitapaamisten sujuvuutta.

Pitkäjänteisen vapaaehtoistyön on oltava mielekästä vapaaehtoistyöntekijöille. Vapaaehtoistyön onnistumisen kannalta oli tärkeätä, että kaikki osapuolet osallistuivat suunnitteluun, tunsivat, että heidän mielipiteitään kuunneltiin ja arvostettiin. Keskusteluissa vapaaehtoisten kanssa kävi ilmi, että he olivat tyytyväisiä ja kokivat vapaaehtoistyönsä mielekkääksi.

Vapaaehtoisten yhteisiä tapaamisia oli vaikea järjestää. Kehittämishankkeeseen osallistuneet muodostivat hyvin heterogeenisen ryhmän. Jotkut heistä osallistuivat Sylvia-kodin yhteisiin tapahtumiin säännöllisesti. Esitin myös muille vapaaehtoisille kutsun tulla kevät- ja joulujuhlaan, katsomaan näytelmiä tai osallistumaan myyjäisiin. Pari heistä osallistui, mutta varsinaista liittymistä Sylvia-kodin juhla-aikojen ja muuhun toimintaan ei tapahtunut. Kaveri- ja Best Buddies -projektin loppuraportissa pidettiin tärkeänä, että vapaaehtoiset tapaavat säännöllisesti (2–3 kuukauden välin) ja että heillä olisi enemmän yhteisiä tapahtumia (Oulasvirta 2011, 37, 51). Vapaaehtoisten aktiivisempi osallistuminen Sylvia-kodin yhteisön elämään on tulevaisuuden haaste.

Kehitysvammaisten ihmisten kanssa toimiminen voi aiheuttaa ihmisissä turhaa pelkoa omista kyvyistään. Oulasvirta ja Vaitti (2011, 31) korostavat, että infotilaisuudet suovat mahdollisuuden antaa erilaisuudesta helposti

lähestyvän ja perinteisestä poikkeavan kuvan. Sylvia-koti haluaa toiminnallaan antaa panoksensa siihen työhön. Jo hankkeen suunnitteluvaiheessa oli tarkoitus järjestää Sylvia-kodin vapaaehtoistyötä käsitteleviä infotilaisuuksia oppilaitoksissa ja/tai tutustumisvierailuja Sylvia-kotiin.

Sylvia-kodissa käy säännöllisesti vierailulla sosiaalialan opiskelijoita ja opiskelijaryhmiä. Kehittämishankkeen aikana heille kerrottiin kehitysvammaisuudesta ja vapaaehtoistyöstä erityisihmisten kanssa. Vapaaehtoistoiminta kiinnosti ja innosti vieraita, mutta usein kävi ilmi, että he joko toimivat vapaaehtoisina tai heillä oli opiskelun takia liian vähän aikaa. Keskusteluissa selvisi, että useammat heistä olivat aikaisemmin osallistuneet yksittäisiin (usein opiskeluun liittyviin) projekteihin. Jotkut kertoivat, että he voisivat, mikäli aikataulu sallii, osallistua vapaaehtoisina myös Sylvia-kodin tapahtumiin.

Dialogi on oleellinen väline yhteisessä kehittämisprosessissa (Toikko & Rantanen 2009, 10). Kehittämishankkeessa näkyi dialogin tarpeellisuus ja merkitys. Kehittämishankkeeseen osallistuivat vapaaehtoiset, Sylvia-kodin nuorten aikuisen ja tutkija/kehittäjän lisäksi asuintalojen ja työpajojen henkilökunta. Vapaaehtoistyön koordinointi vaati joustavuutta. Sylvia-koti on suhteellisen pieni yhteisö, jossa on monta toimijaa. Kaikille tahoille sopivan toiminta-ajan löytäminen kysyi yhteistyötä ja sujuvaa tiedonkulkua. Tapaamisten aikataulujen järjestäminen tai peruminen tapahtui kehittäjä/tutkijan välityksellä. Kaikille osapuolille mielekäs vapaaehtoistoiminta onnistui vain jatkuvassa vuorovaikutuksellisessa prosessissa, jossa huomioitiin kaikkien osallistujien mielipiteet, kiinnostuksen kohteet, voimavarat ja aikaresurssit.

Talonvastaavat osallistuivat, Sylvia-kodin nuorten aikuisten ja vapaaehtoisten lisäksi, kehittämishankkeen suunnitteluun ja arviointiin. Talonvastaavien kehittämishankkeen suunnitteluvaiheen odotukset vapaaehtoistyölle (kuvio 7), näyttäytyisivät toteutuneen. Sen sijaan arviointipalaverissa syksyllä 2015 talonvastaavat kertoivat, että vapaaehtoistyö ei täyttänytkaan heidän mielestään sille asetettuja odotuksia ja näkyi vähän talon elämässä. Yhtenä syynä tähän ristiriitaan oli se, että ryhmätapaamiset ta-

pahtuivat työ/päivätoiminnan aikana ja näin eivät vaikuttaneet mitenkään asuin talojen arkielämään. Ottaen huomioon Sylvia-kodin asukkaiden ja kehittämishankkeeseen osallistuneiden vapaaehtoisten määrä, on selvä, että vapaaehtoistyö näkyi vähän. Siitä huolimatta vapaaehtoistyö toi lisää iloa jokaisen yksittäisen kehittämishankkeeseen osallistuneen nuoren elämään ja näin sen arvoa ei voi väheksyä. Talonvastaavien arviointipalaverissa lokakuussa 2015 totesimme, että tulevaisuudessa Sylvia-kodin henkilökunta osallistuu vapaaehtoisten rekrytoinnin päätöksentekovaiheeseen ja tukee vapaaehtoisia (ks. liite 7).

8.3 Kehittämishankkeen eettisyys ja luotettavuus

Kehittämistyössä on oltava rehellinen, tarkka ja huolellinen kaikissa työn vaiheissa sekä noudatettava samoja eettisiä sääntöjä kuin yhteiskunnassa ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Eettisyyden kannalta oli tärkeää, että mukanaolijat tietäisivät mitä on tarkoitus kehittää ja tutkia sekä miten se toteutetaan. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 48.) Tutkimustyössä tulee kunnioittaa ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta antamalla ihmisten mahdollisuus päättää, haluavatko he osallistua (Hirsjärvi ym. 2009, 25). Kerroin sekä Sylvia-kodin nuorille aikuisille että henkilökunnalle, että olin toteuttamassa vapaaehtoistyöhön liittyvää kehittämishanketta ja pyysin heiltä suostumista osallistua siihen. Vapaaehtoistyöntekijöitä rekrytoidessani ilmoitin heti alussa, että kyseessä on kehittämishanke. Kerroin kaikille ryhmille kehittämishankkeen tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä toteutuksesta. Vapaaehtoiset varmistivat suostumuksensa osallistua kehittämishankkeeseen allekirjoittamalla hakemuskaavakkeen (liite 1), Sylvia-kodin asukailta ja henkilökunnalta sain suullisen hyväksynnän.

Osallistumista koskevan suostumuksen on oltava vapaaehtoista (Hirsjärvi ym. 2009, 25). Erityisesti silloin, kun osallistujat tietävät, että heidän nimityksensä taataan, he uskaltavat olla rehellisiä (Ojasalo ym. 2009, 48). Osanottajille taattiin anonymisyys kehittämishankkeen kaikissa vaiheissa. Kyselykaavakkeista ilmeni vain heidän suhteensa vapaaehtoistyöhön ja kehitysvammaisuuteen. Kehittämishankkeen tuloksia analysoidessani väl-

tin vapaaehtoistyöntekijöiden ja heidän toimintansa yksityiskohtaista kuvaamista. Ryhmätoiminnasta puhuessa oli pakko kertoa tiettyjen ihmisten henkilökohtaisesta panoksesta. Muutin heidän nimensä, jotta heidän henkilöllisyytensä ei ilmenisi.

Käytin kehittämishankkeessa yhtenä tietojenkeruumenetelmänä havainnointia. Havainnoinnissa täytyy huomioida, että tutkimusaineistoa kerätään vain mikäli havainnoitavat suostuvat siihen (Vilkka 2006,57). Kerroin hankkeeseen osallistujille, että vapaaehtoistoiminnan havainnointi ja arviointi suuntaa kehittämisprosessia. Ryhmätapaamisissa muistutin, että vapaaehtoistoimintaa seurataan ja kehitetään yhteisymmärryksessä. En kokenut, että vapaaehtoistoiminnan havainnointi olisi aiheuttanut osanottajissa kiusaantuneisuutta tai muuta vastaavaa. Asia voi johtua monesta seikasta. Olin Sylvia-kodin asiakkaille ennestään tuttu. He suhtautuivat minuun sekä toimintaani luontevasti. Vapaaehtoiset olivat kaikki kokeneita toimimaan erityisihmisten kanssa, avoimia ja luottavaisia. Ryhmien vetäjillä oli aikaisempaa kokemusta samanlaisesta toiminnasta sekä osallistumisesta tutkimusprosessiin.

Tutkimuksen etiikkaa pohtiessa täytyy Tuomen ja Sarajärven (2013, 125) mukaan tiedostaa, että mitä avoimempi tiedonkeruumenetelmä on, sitä vaikeampi on ennakoida tutkimusasetelman mahdollisia eettisiä ongelmia. Suunnitteluvaiheessa pohdin, osaavatko vapaaehtoistyöntekijät olla riittävän hienotunteisia ja kuunnella nuorten mielipiteitä ja toiveita. Toisaalta taas nuorten odotukset olisivat voineet olla ylimitoitettuja ja vapaaehtoisten hyvää tahtoa ei olisi arvostettu riittävästi. Kun toimintaa suunnitellaan yhdessä, on todennäköisempää, ettei synny ylimitoitettuja odotuksia. Koska kehittämishankkeeseen osallistujien määrä oli pieni, pystyin jatkuvasti havainnoimaan ja arvioimaan prosessia. He olivat kanssatoimijoita suunnittelu-, toteutus-, havainnointi- ja reflektointivaiheessa.

Hyvän tutkimuksen merkittävät kriteerit ovat muun muassa tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus ja eettinen kestävyys. Kehittämishankkeen raportissa ensimmäinen näky argumentaatiossa eli siinä, miten ja millaisia lähteitä käytetään. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 127.) Olen yrittänyt kehittä-

mishankkeessani järjestelmällisesti suunnitella ja toteuttaa suunnitelmia asetetun tavoitteen ja tarkoituksen mukaisesti. Tulosten arvioinnissa olen käyttänyt pitkälti suomalaisia lähteitä. Vaikka vapaaehtoistyö on maailmanlaajuinen ilmiö, eri maissa ymmärretään ja määritellään se eri tavalla (Grönlund 2012b, 19) ja kansainväliset vapaaehtoistyön tutkimukset eivät käsittele suomalaista vapaaehtoistyötä syvällisesti (Marjovuori 2014, 32). Viime vuosina Suomessa on aktiivisesti tutkittu vapaaehtoistyöhön liittyviä kysymyksiä. Marjovuori (2014) ja Grönlundilta (2012) on ilmestynyt väitöskirja vapaaehtoistyöstä. Pessi ja Oravasaari (2010) ovat raportoineet tutkimuksesta RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta sekä Oravasaari ja Vaitti (2011, 2015) Best Buddies -kaveritoiminnan kehittämisestä ja toteutuksesta Suomessa.

Tutkimuksen luotettavuuteen ja arviointikriteereihin liittyy tutkimuksen eettinen kestävyys (Tuomi & Sarajärvi 2013, 127). Kehittämishankkeessa toiminnan aikana syntyneen tiedon, raportoinnin ja koko prosessin luotettavuus ei ole itseisarvoista. Kuitenkin pyrkimys luotettavaan tiedonantoon ja raportointiin lisää hankkeen luotettavuutta. (Toikko & Rantanen 2009, 159.) Olen laatinut kehittämishankkeen raportin tarkasti ja totuudenmukaisesti.

Kehittämishankkeen luotettavuuden näkökannalta tärkeintä on tulosten käyttökelpoisuus ja toimivuus. Kehittämishankkeella ei ole varsinaista merkitystä, ellei sen tuloksena synny jotain käyttökelpoista. (Heikkinen, Huttunen, Kakkori & Tynjälä 2008, 166; Toikko & Rantanen 2009, 158–159.) Toivon, että kehittämishankkeen alustama vapaaehtoistyö Sylvia-kodissa jatkuu ja siinä esiin nousseet ideat ja kokemukset auttavat tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnan kehittämistä.

Kehittämishankkeessa ei ole kehittäjällä/tutkijalla, hänen mielipiteillään ja tulkinnoillaan erityisasemaa muihin osallistujiin nähden. Yhteiseen tulkinnaan asioista päästään keskustelun kautta. Erityisesti avoin ja tasa-arvoinen keskustelukulttuuri korostuu hankkeen alku- ja loppuvaiheissa: suunnittelukokouksissa ja arvioivissa keskusteluissa. Sen lisäksi tavoitteena on luoda ja ylläpitää koko hankkeen aikana mahdollisimman avointa ja

tasa-arvoista keskustelukulttuuria. (Heikkinen ym. 2008, 178–179; Toikko & Rantanen 2009, 158.) Kehittämishankkeessa oli avoin ilmapiiri, joka mahdollisti kaikkien osapuolien tasavertaisen dialogin. Kenenkään mielipide ei ollut merkityksetön ja se yritettiin ottaa huomioon mahdollisuuksien mukaan.

8.4 Jatkokehittämisideat

Vapaaehtoistyöntekijöiden rekrytoinnin tulisi olla jatkuvaa. Rekrytoinnin kannalta on merkityksellistä olla näkyvästi esillä ja käyttää monipuolisesti eri rekrytointikanavia. Sylvia-kodin harjoittelijoille ja opiskelijoiden vierasryhmille on kerrottava vapaaehtoistyön mahdollisuudesta. Vaikka tässä kehittämishankkeessa esittelykäynti oppilaitokseen jäi tuloksettomaksi, oppilaitoksissa tulisi vierailla kertomassa vapaaehtoistyöstä Sylvia-kodissa.

Opiskelijoiden tapaamisen jälkeen keväällä vuonna 2015 syntyi ajatus esittelylehdistä tarpeellisuudesta. Informatiivinen esittelylehtinen antaa lyhyen yhteenvedon Sylvia-kodista ja vapaaehtoistoiminnasta. Sieltä löytyvät tarvittavat yhteystiedot. Esittelylehtinen suo ihmisille aikaa pohtia asiaa ja tietoa, mihin voisi ottaa yhteyttä, kun kiinnostus vapaaehtoistyöstä herää. Esittelylehdisten suunnittelu ja toteutus aloitettiin keväällä 2015 vapaaehtoistyöntekijän avulla, mutta henkilön poisjäämisestä johtuen sen toteutus on viivästynyt. Todennäköisesti lehtinen valmistuu keväällä 2016.

Vapaaehtoistyön koordinaattorin täytyy huomioida, että ainakin yksi kolmasosa vapaaehtoistyöhön ilmoittautuneista ja rekrytointiprosessin läpikäyneistä ei osallistu vapaaehtoistoimintaan. Kaikilla vapaaehtoistyöstä kiinnostuneilla on oltava mahdollisuus hakeutua vapaaehtoistyöhön. Toisaalta Sylvia-kodin asiakkailta ja henkilökunnalta on oikeus ilmaista, mikäli vapaaehtoistoiminta ei vastaa odotuksia.

Tulevaisuudessa vapaaehtoisen rekrytoinnista päättää vapaaehtoistyöryhmä. Sylvia-kodin työskentelytapa on kollegiaalinen ja on tarpeellista, että vapaaehtoistyöntekijän sopivuudesta tehtävään päätettäisiin yhdessä.

Perehdyttäminen Sylvia-kotiin on suunniteltava tarkoin. Siinä tulisi olla tutustuminen Sylvia-kotiin, sen toimintaperiaatteisiin ja asukkaisiin sekä kehitysvammaisuuteen. Perehdyttämisen aikana tuleville toimijoille tulee syntyä käsitys yhteisistä toimintatavoista ja sopimuksista sekä herätä innostus tehdä vapaaehtoistyötä Sylvia-kodissa.

Pitkäjänteisen vapaaehtoistyön on oltava mielekästä vapaaehtoistyöntekijöille. On ensiarvoista, että vapaaehtoiset voisivat yhdessä nuorten kanssa kehittää vapaaehtoistoimintaa. Kauaskantoisia suunnitelmia ei kannata tehdä. Ne voivat tuntua vapaaehtoisesta liian sitovalta ja Sylvia-kodin asiakkaille herää mahdollisesti turhia odotuksia. Toisaalta vapaaehtoistyö on määrätietoista toimintaa ja sen toteuttaminen vaatii suunnitelmien laatimista.

Vapaaehtoistyössä on oltava koordinaattori. Vaikka talonvastaavien kokouksessa lokakuussa vuonna 2015 päätimmekin siirtää vastuuta konkreettisesti vapaaehtoistoimijasta sekä yhteydenpidosta hänen ja Sylvia-kodin asiakkaan välillä enemmän asuintalojen henkilökunnalle, pitäisi koordinoituvastuu koko organisaation kyseisestä toiminnasta olla tietyllä henkilöllä. Koordinaattorin tulisi huolehtia uusien vapaaehtoistoimijoiden alkuhaastattelusta, rekrytoinnista, perehdyttämisestä/koulutuksesta ja sijoittumisesta. Hänen tulee myös olla tietoinen vapaaehtoistyön sujumisesta, esiin nousseista ongelmista ja muusta vastaavasta. Mikäli tulee epäselvyyksiä tai erimielisyyksiä, hän voi toimia tilanteen selvittäjänä.

Vapaaehtoiisiin täytyy pitää tiivis yhteys. Koska vapaaehtoisten ryhmä on pieni ja suhteellisen heterogeeninen, yhteydenpidon tulee olla yksilöllistä ja tarpeiden mukaista. Vapaaehtoisia pitää kutsua Sylvia-kotiin tapahtumiin, jotta heistä tulee ajan myötä osa yhteisöä. On tärkeitä, että vapaaehtoiset osallistuvat Sylvia-kodin juhliin ja muihin yhteisiin tapahtumiin alussa vaikka vain seuraamalla niitä. Tapahtumien suunnittelu ja järjestäminen tulee olla avoin kaikille vapaaehtoisille. Vapaaehtoiset voisivat yhdessä nuorten kanssa kehittää vapaaehtoistoimintaa, jonka tuloksena suhtautuminen erilaisuuteen avartuu ja Sylvia-kodin nuorten osallistuminen yhteiskuntaamme lisääntyy.

Päätyneen kehittämishankkeen päähuomio oli vapaaehtoistyömallin luomisessa ja Sylvia-kodin asukkaiden osallisuuden lisäämisessä. Seuraavan kehittämishankkeen pitäisi suuntautua vapaaehtoisten motivaation, osallisuuden ja sitoutumisen kehittämiseen. Kiinnostava vapaaehtoistyö, jonka suunnitteluun ja toteutukseen voi itse vaikuttaa, auttaa säilyttämään nykyisiä vapaaehtoisia ja tuo mukaan uusia toimijoita.

LÄHTEET

American Association on Intellectual and Developmental Disabilities 2010. Intellectual Disability. Definition, Classification, and Systems of Supports. 11th Edition. Washington DC: AAIDD.

Ahola, A. 2007. Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa: Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 47–72.

Aro, M. 2012. Kansalaisareenoilla vapaaehtoistoimintaa johtamassa! VALIKKO-verkoston osaamiskartoituksen tulkinnoista tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ylempi AMK-opinnäytetyö.

Asselt-Goverts A. E. van, Embregts P. J. C. M., A. H. C. Hendriks and Frielink, N. 2014. Experiences of Support Staff with Expanding and Strengthening Social Networks of People with Mild Intellectual Disabilities. Journal of Community & Applied Social Psychology .Volume 24, Issue 2, 111–124 [viitattu 20.12.2015]. Saatavissa: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/casp.2156>.

Camphill 2014 [viitattu 30.11.2014]. Saatavissa: <http://camphill.net/>.

Eriksson S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot - vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Jyväskylä: Gummerus.

Euroopan komissio 2010. Vammaisilla on yhdenvertaiset oikeudet. EU:n vammaisstrategia 2010–2020 [viitattu 20.11.2014]. Saatavissa: <https://www.google.fi/webhp?sourceid=chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=Euroopan+Komission+vuonna+2010+julkaiseman+Euroopan+vammaisstrategia+2010+%E2%80%93+2020>.

Freunde Waldorf 2015 [viitattu 10.5.2015]. Saatavissa: <http://www.freunde-waldorf.de>.

Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 154–171.

Grönlund, H. 2012a. Hyvinvointivaltio innostaa vapaaehtoistyöhön. Sosi-aalitieto 12/12, 11.

Grönlund, H. 2012b. Volunteerism as a mirror of individuals and society: reflections from young adults in Finland. Helsingin yliopisto, teologinen tiedekunta [viitattu 12.8.2015]. Väitöskirja. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/32919/voluntee.pdf>.

Hanifi, R. 2013. Voluntary work, informal help and trust. Changes in Finland. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 72, 32–46 [viitattu 20.12.2015]. Saatavissa: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042813002905>.

Hall, S. A. 2009. The Social Inclusion of Young Adults with Intellectual Disabilities: A Phenomenology of Their Experiences. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research* 4, 24 – 40 [viitattu 26.11.2015]. Saatavissa: <http://web.b.ebscohost.com/helios.uta.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=14&sid=de75c63e-db2f-447d-8936-4535e1c7522a%40sessionmgr115&hid=107>.

Heikkinen, H.L.T. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 16–38.

Heikkinen H.L.T. 2010. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R.(toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 1,

Metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 214–229.

Heikkinen, H.L.T., Huttunen, R., Kakkori, L. & Tynjälä, P. 2007. Totuuden ongelma. Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 163–183.

Heiskala, H. 2006. Älyllinen kehitysvammaisuus liittyy aivojen plastisuuden häiriöihin. Duodecim, 122, 1890–1892.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Huovinen, T. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, H.L.T., Rovio, S. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 94–113.

Järvikoski, A. & Härkäpää, K. 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOYpro OY.

Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. 5., uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2013. Vuosikertomus 2012. Tampere: Kattajamäki Print.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2014. Vuosiraportti 2013 [viitattu 7.8.2015]. Saatavissa: http://www.kvtl.fi/media/Julkaisut/MuutJulkaisut/kvtl_vuosikertomus_2013.pdf.

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2015. Vuosiraportti 2014 [viitattu 14.1.2016]. Saatavissa: <http://www.kvtl.fi/fi/tukiliitto/liittokokous/>.

Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala E. 2012. Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) *Demokratiaoppitunti: lasten ja nuorten kunta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 118, 9–33.

Kiilakoski, T., Nivala, E., Ryytänen, A., Gretshel, A., Matthies, A.-L., Mäntylä, N., Gellin, M., Jokinen, K. & Lundbom, P. 2012. *Demokratiaremontin työkaluja*. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) *Demokratiaoppitunti: lasten ja nuorten kunta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 118, 249–271.

Kivistö, M. 2014. Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Lapin yliopisto [viitattu 20.8.2015]. Väitöskirja. Saatavissa:

http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61789/Kivist%C3%B6_Mari_ActaE150_pdfA.pdf?sequence=2.

Koivikko, M. & Autti-Rämö, I. 2006. Mitä on kehitysvammaisen hyvä kuntoutus. *Duodecim* 122, 1907–1912.

Kuula, A. 1999. *Toimintatutkimus: kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Väitöskirja. Tampere: Vastapaino.

Laasanen, J. 2011. Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Suomen 4-H liitto. Suomen pelastusalan keskusjärjestö. Suomen punainen risti. Helsingin yliopisto. Ruralinstituutti. Raportteja 70 [viitattu 31.12.2014]. Saatavissa: <http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja70.pdf>.

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

- Marjovuori, A. 2014. Vapaaehtoistyön ytimessä. Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos. Väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.
- Meisalo, V., Sutinen, E. & Tarhio, J. 2000. Modernit oppimisympäristöt - tietotekniikan käyttö opetuksen ja oppimisen tukena. Juva: WS Bookwell Oy.
- Musick, M. A. & Wilson, J. 2008. Volunteers: A Social Profile. Bloomington: Indiana University Press.
- Mykkänen-Hänninen, R. 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B. Oppimateriaalit 6.
- Nivala, E. & Ryyänen, S. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 14, 9–41.
- Nylund, M. & Yeung A.B. 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Nylund, M. & Yeung A.B. (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino, 13–38.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Porvoo: WSOYpro OY.
- Oulasvirta, T. 2011. Best Buddies -kaveritoiminnan arviointi. Kaveri -projektin loppuraportti. Tampere: Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.
- Oulasvirta, T. & Vaitti, L. 2013. Tasavertainen kaveruus onnistuu – Best Buddies -projektin (2011–2013) loppuraportti. Tampere: Kehitysvammaisten Tukiliitto ry.
- Oulasvirta, T. & Vaitti, L. 2015. Ennakkoluulotonta meininkiä. Best Buddies -projektin (2011–2013) ja Kaverimeininki -projektin loppuraportti.
- Perusopetuslaki 642/2010. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

Pessi, A.B. & Oravasaari, T. 2010. Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveystoimintajärjestöjen vapaaehtoisuustoiminnasta. Avustustoiminnan raportteja 23. Helsinki: Yliopistopaino.

Piirainen, K. & Kettunen, A. 2013. Haasteena nuorten vapaaehtoisuustoiminta – kehittämishankkeen arviointi. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D. Työpapereita 62. Tampere: Juvenes Print Oy.

Raunetvuori, O. 2015. Toimintakyvyn kuvaaminen kehitysvammaisissa. Kehitysvammaliiton TOIMI-koulutus. Lahti 22.9.2015.

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.

Rochester, C., Paine, A. E., Howlett, S. & Zimmeck, S. 2010. Volunteering and Society in the 21st Century. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Saarinen, M. 2012. Sosiaalisen elämän kehikset. Kampus -ohjelman opiskelijoiden sosiaalinen asema tuetussa aikuisopiskelussa ja vapaa-ajalla. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 432. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Saloviita, T. 2006a. Erityisopetuksen oikeuttaminen ja vammaishuollon mallit. Teoksessa Teittinen, A. (toim.) Vammaisuuden tutkimus. Helsinki: Yliopistopaino, 120–152.

Saloviita, T. 2006b. Erityisopetus ja inklusio. Kasvatus 37 (4), 326–342.

Saloviita, T. 2012. Inklusio eli „osallistava kasvatus“. Lähteitä sekä 13 perustetta inklusiota vastaan [viitattu 10.5.2014]. Saatavissa: <http://users.jyu.fi/~saloviit/tutkimus/inclusion.html>.

Seppälä, H. & Sundin, M. 2011. T O I M I. Menetelmä psykososiaalisen toimintakyvyn kuvaamiseen. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämissuorituksissa. Opas käytäntöihin [viitattu 16.9.2015]. Saatavissa:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75862/Arviointiraportteja4_04.pdf?sequence=1 Stakes, Arviointiraportteja 4/2004. Helsinki: Finsoc.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Kuntoutusselonteko. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 6 [viitattu 3.4.2015]. Saatavissa:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114250/kselte02.pdf?sequence=1>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2006. Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 18 [viitattu 3.4.2015]. Saatavissa: <http://www.vane.to/images/stories/passthru.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010a. Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus. Terve ja hyvinvoiva Suomi 2020. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 23 [viitattu 2.3.2015]. Saatavissa:

<https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/112280/URN%3aNB%3afe201504223750.pdf?sequence=1>.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010b. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010 – 2015.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Valtion periaatepäättös kehitysvammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 15.

Sylvia-kodin omavalvontasuunnitelma 2015.

Sylvia-kodin perehdytyskansio 2014.

Sylvia-kodin toimintakertomus 2014.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. ICF: Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. 6. painos. Stakes. Ohjeita ja luokituksia 4. Tampere: Juvenes Print.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10., uudistettu laitos. Jyväskylä: Tammi.

United Nations Volunteers 2011. State of the World's Volunteerism Report [viitattu 10.12.2015]. Saatavissa: http://www.unv.org/fileadmin/docdb/pdf/2011/SWVR/English/SWVR2011_full.pdf.

Vaitti, L. 2011. "Hallituksen vapaaehtoisuus on hyvä; mennään kaikki sata lasissa". Selvitys Kehitysvammaisten tukiliiton jäsenyhdistysten toiminnasta. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Saatavissa: http://www.kvtl.fi/media/Paikallinen_toiminta/yhdistyskysely_raportti_3.pdf.

Valkonen, K. 2015. Kuntoutus. Vernerinet [viitattu 26.10.2015]. Saatavissa: <http://verneri.net/yleis/kuntoutus>.

Valli, R. 2010. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valliluoto, S. 2014. Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja esteistä. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 4. Helsinki: Kopio Niini Oy.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110338#Pidp651936>.

Valtion kanslia 2011. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011 [viitattu 20.11.2013]. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/147449/Kataisen+hallituksen+ohjelma/81f1c20f-e353-47a8-8b8f-52ead83e5f1a>.

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 223–241.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki#L1P7a>.

Vehmas, S. 2005. Vammaisuus: johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Vehmas, S. 2006. Kehitysvammaisuus, etiikka ja sosiaalinen vammaisuus. Teoksessa Teittinen, A. (toim.) Vammaisuuden tutkimus. Helsinki: Yliopistopaino, 211–236.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Virtanen, P. 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Adita Prima Oy.

Welsby, J. & Horsfall, D. 2011. Everyday practices of exclusion/inclusion: women who have an intellectual disability speaking for themselves? *Disability & Society*. Volume 26, Issue 7, 795–807 [viitattu 20.12.2015]. Saatavissa:

<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09687599.2011.618731?journalCode=cdso20>.

LIITTEET

LIITE 1

Saatekirje

Hyvä vastaaja!

Tänä keväänä Sylvia-kodissa suunnitellaan uudenlaisen vapaaehtoistyön luomista. Tämä kehittämishanke on samalla osa Kersti Tuovisen Lahden ammattikorkeakoulun yamk-opinnäytetyötä. Vapaaehtoistyön avulla autetaan nuoria luomaan suhteita turvallisesti muihin ihmisiin ja osallistamaan yhteiskuntaan. Tarkoitus on yhdessä suunnitella erilaisia vapaa-aikaan liittyviä aktiviteetteja: kaveritoiminnasta nuorisokahvilaan ja mitä ikinä yhdessä keksimmekin. Mikäli haluat tutustua tarkemmin hankkeeseen, ota yhteyttä!

Puhelinnumeroni:

Sähköpostiosoitteeni:

Olen kiitollinen, että jaat kiinnostukseni erityislapsiin ja –nuoriin ja edesautat heidän arjen muuttamista kiinnostavammaksi.

Jos joku asia jäi epäselväksi, haluaisit kysyä jotain tai vaihtaa kuulumisia, soita tai lähetä sähköpostia. Muistathan, että sähköpostissa ei mainita nuorten nimiä.

Mielenkiinoista yhteistyötä odottaen Kersti Tuovinen

SUOSTUMUS KEHITTÄMISHANKKEeseen OSALLISTUMISESTA

HAEN VAPAAEHTOISTYÖNTEKIJÄKSI SYLVIA-KOTIIN JA
SUOSTUN OSALLISTUMAAN KEHITTÄMISHANKKEeseen

Päivämäärä

Vapaaehtoistyöntekijä

Hankkeen yhteyshenkilö

LIITE 2

Kysely Sylvia-kodissa vapaaehtoistyöntekijäksi hakijalle

MILLAISIA KOKEMUKSIA SINULLA ON TOIMINNASTA
ERITYISIHMISTEN TAI KEHITYSVAMMAISTEN KANSSA?:

MIKSI HALUAISIT VAPAAEHTOISTYÖNTEKIJÄKSI?:

MILLAISET VOIMAVARAT SINULLA ON MIELESTÄSI
VAPAAEHTOISTYÖHÖN?

MITÄ MUUTA HALUAISIT KERTOA ITSESTÄSI?:

MILLAINEN VAPAAEHTOISTOIMINTA SINUA KIINNOSTAA?

LIITE 3

Hakemus Sylvia-kodin vapaaehtoistyöhön

HAEN VAPAAEHTOISTYÖNTEKIJÄKSI SYLVIA-KOTIIN

Päivämäärä

Vapaaehtoistyöntekijä

Sylvia-kodin edustaja

LIITE 4

Vapaaehtoisiksi hakijoiden haastattelun teemat

Aikaisempi yhteys Sylvia-kotiin ja sen asiakkaisiin

Erityislapset ja -nuoret

Kehitysvammaiset henkilöt

Henkilökohtaiset kokemukset (kehitys)vammaisista

Vapaaehtoiseksi hakeutumisen syyt

Odotukset/toiveet vapaaehtoistyölle

Omat resurssit (mm. aika, muut velvollisuudet yms.) tehdä vapaaehtoistyötä

LIITE 5

Perehdyttämislista

SYLVIA-KOTI

- organisaatiokuvaus
- toimintaperiaatteet
- tutustumiskierros + kertomus toiminnasta

KEHITYSVAMMAISUUS

- Sylvia-kodin asukkaat, heidän tarpeet ja toiveet
- arjen merkitys/tärkeys

VAPAAEHTOISTYÖ

- vapaasta tahdosta palkaton työ

SYLVIA-KODIN NUORTEN TOIVEET

- nuorten laatima miellekartta

SALASSAPITOVELVOLLISUUS

MATKOJEN YM. MENOJEN KORVATTAVUUS

LIITE 6

Teemoittelu: Sylvia-kodin nuorten toiveet vapaaehtoistyölle

Alkuperäinen

Nuorten toiveet

Alaluokka

"haluan mennä Heinolan lintutarhaan"

retket

"mennään kaupunkiin"

"mentäis ABC:lle"

"haluaisin mennä kirkkoon"

"voisimme mennä uimaan"

harrastukset

"...keilaamaan"

"...uimaan"

"...tehdä musiikkia"

".. yhdessä näytelmä"

"tanssi"

"käsityö"

"leivotaan yhdessä"

toiminta Sylvia-

"laitetaan ruokaa"

kodissa

"sisustetaan"

"juteltaisi asioista"

keskusteluseura

"puhuttaisi"

LIITE 7
Vapaaehtoistyön prosessimalli

